

ΑΝΤΩΝΗ ΓΙΑΛΟΥΡΗ

ΣΤΕΡΝΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ ΛΟΓΙΟΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ "ΡΥΘΜΟΣ",
ΠΕΙΡΑΙΑΣ 1934
ΕΚΔΟΤΗΣ Π. Σ. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ
Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

ΑΝΤΩΝΗ ΓΙΑΛΟΥΡΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ
Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "ΡΥΘΜΟΣ",
ΠΕΙΡΑΙΑΣ
—1933—

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Γιὰ νὰ νοιώσουμε καλὰ τὸ ἔργο τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ⁽²⁾ καὶ νὰ καταλάβουμε τίς αἰτίες τῆς τέτοιας ἢ τέτοιας ἐξέλιξης τοῦ ποιητῆ, πρέπει νὰ ξετάσουμε ἀπὸ πρὶν τὸ περιβάλλο ὅπου γεννήθηκε καὶ ἀνατράφηκε καὶ κατόπι μορφώθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε.

Ὁ ποιητὴς εἶδε τὸ φῶς στὴ Βιζῶ τῆς Θράκης. Τὸ «πολύχρον τῆς Βιζύης» τῶν ἀρχαίων, τὸ «Κάστρον τῆς Βιζύης» τοῦ Ζωναρᾶ στὰ 1848. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ καμιάποτε βρισκεται στὸ δρόμο ἀπάνω μεταξὺ Ἀσσανίου τοῦ Πάσης καὶ εἶταν ἕως τὴν ἐποχὴ τῆς μεταστάσεως κέντρο ρωμαῖκο καὶ ἔδρα Μητροπολίτη τοῦ ἁγίου Βιζύης ὑπαγόμενον στὸ κλῆμα τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς παλαιᾶς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης θεωροῦντο ἐθνάρχες τοῦ γένους τῶν ρωμαίων, τῶν ρωμιῶν δηλαδὴ ποὺ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρο τοῦ Σουλτάνου, ὄντας ραγιάδες του, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς καταστροφῆς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ τέτοια ἀναγνώριση στηριγμένη σὲ παλιὰ σουλτανικὰ φερμὰνὰ ἀκόμα καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ πορθητῆ, ὅπως διατεινόταν τότε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, καθὼς καὶ σὲ μακροχρόνια καθιέρωση ἔδιναν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὸ λογαριαζόμενο ἐθνάρχη καθὼς καὶ στοὺς μητροπολίτες τοῦ θρόνου του, ἐξουσία μεγάλη ἀπάνου στὸ χριστιανικὸ κόσμος ἐξὸν ἀπὸ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἠθικὴ μὴ καὶ πολιτικὴ ἀκόμα καὶ εκπαιδευτικὴ

Ἡ ἐκκλησία, εἶταν τὸ κέντρο ποὺ ὁλόγυρά του στρεφόταν κάθε

(2) Τὸ ὄνομα Βιζυηνὸς καθὼς εἶναι φανερὸ καὶ μοῦ τὸ βεβαίωσαν συγγενεῖς του δὲν εἶταν οἰκογενειακὸ του. Τὸ πῆρε ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ γεννήθηκε, καθὼς τόσημα καὶ πολλοὶ ἄλλοι ποὺ ἔχουν ἐπίθετα ὅπως τὰ Ραιδεστινός, Ἀρτακινός, Λαμψακινός κ.λ.π. τὸ λέει καὶ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς στὸ ἔργο του «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου βιζονίας στὸ στόμα τῆς μητέρας του. «Μὰ κείνο (τὸ παιδί της) ἐπρόκειρε καὶ πῆρε ἕνα ὄνομα ἀπὸ τὰ περιγραμμάτου καὶ τώρα σὺν τὸ γράφουμε μεσ' τὴς ἡμεριδὲς δὲν ἤξερω καὶ ἐγὼ ἢ ἴδια, τὸ παιδί μου εἶναι μαθὲς ποὺ λένε...»

διδασκαλία, κι' απ' αυτήν εξαρτόταν τότε ἅμεσα ἢ ἔμμεσα τὰ σχολεῖα καὶ αὐτὴ ἐκπαιδευτικὸ σωματεῖο. Συχνὰ οἱ κληρικοὶ εἶταν διασκάλοι, καθηγητὲς καὶ σχολάρχες.

Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ στὶς χριστιανικὲς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν μερῶν ἐκείνων νὰ τυπώνονταν μιὰ θρησκευτικότητι, μιὰ θεοφοβία κάποια δυνατώτερη προσκόλλησις στὶς θρησκευτικὰς παραδόσεις κάποια εὐσέβεια ἔστω καὶ ἐξωτερικὴ ἔστω καὶ ἀραιομένη τὸ περισσότερο στοὺς τύπους τῆς λατρείας.

Ὁ λαὸς βρισκόταν σὲ πολὺ συχνὴ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἱερωμένους του, ποὺ εἶταν καὶ οἱ πιὸ γραμματισμένοι περιμένοντας ἀπ' αὐτοὺς, διδασκαλία καὶ καθοδήγησις ἀκόμα καὶ ὑποστήριξις.

Δὲν εἶναι βέβαια ἐδῶ ὁ τόπος νὰ ἐξεταστῇ τὸ εἶδος τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς καθοδήγησής ποὺ γινόταν στὸν ἄπλὸν αὐτὸ κόσμον καθὼς καὶ τί λογῆς πρόσωπα εἶταν οἱ ἴδιοι οἱ ὁδηγητὲς, σηματοθεῖν μόνον τὸ πρᾶγμα.

Ἡ ἐπιρροή τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιβάλλοντος εὐθύς ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἡλικίας του βρέθηκε ὁ Βιζυηνός, τυπώθηκε μέσα στὴν ψυχὴ του καὶ τὸν ἀκολούθησε μέσα σ' ὁλόκληρο τὸ ἔργο του.

Ἀπὸ πολὺ μικρῇ ἡλικίᾳ ὁ ποιητὴς γνώρισε τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χαρακτῆρες ποὺ ἔγιναν ἀργότερα ἀντικείμενα τῶν ἔργων του. Οἱ ἐντύψεις ἀπὸ τὴν τριγυρινὴ φύση τοῦ γεμίσαν τὴν καρδιὰ κι' ἄκουσε τὰ ὀνόματα τῶν τόπων ὅπου κατοίει θὰ στριφογύριζε τὸ λογοτεχνικὸ του ἐγώ...

Οἱ ἄπλοοι χωρικοὶ τῆς Θράκης ὅσοι δὲν καλλιεργοῦσαν τὰ χωράφια τῶν γιὰ νὰ ζήσουν, ἢ δὲν κέρδιζαν τὰ φοροῖ τῶν μαφειόντων στὰ νερά τῆς Προποντίδας ἢ τῆς Μεγαλῆς Βασιλοπούλας, ζενιτεῖσταν γι' ἀναζήτησις τύχης στὴν Πόλιν, ὅπου ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά ἐφθάναν γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ πολλοὶ κι' ἀπὸ τὴν Μικρὴν Ἀσίαν, ἀκόμα κι' ἀπὸ τὴν παλιὰν Ἑλλάδα.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Πόλις ἀποτελοῦσε τὸ κέντρο ὅλου τοῦ ἐμπορίου τῆς παλαιᾶς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐξασκημένο τὸ περισσότερο ἀπὸ ῥωμηοὺς. καθὼς καὶ τὴν ἔδρα διανοητικῆς κίνησής.

Ὁ μικρὸς Βιζυηνὸς ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα ἀπὸ τὸ δάσκαλο τοῦ χωριοῦ του, ἢ τὸν πατᾶ τῆς ἐνορίας του στάλθηκε κι' αὐτὸς δέκα χρόνῳ στὴν Πόλιν μαθητευόμενος κοντὰ στὸ ράφτη θεῖο του σ' ἐνα ἀπὸ τὰ χάνια τοῦ Μεγάλου Τσαρσιοῦ τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Γιωργῆς ἔμεινε ἐκεῖ ραφτιάκι μὲ τὴ βελόνα στὸ χέρι δυὸ χρόνια.

Μέσα στὴ νυχτοήμερη ἐργασία τῶν ραφτιάδων τοῦ τσαρσιοῦ ποὺ ὡς τὰ τελευταῖα ἀκόμα χρόνια δὲν γνώριζε ἀνάπαυση παρὰ μονάχα τὸ ἀπομεσήμερο τῆς Κυριακῆς καὶ τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, ἔχοντας ἐλπίδατον μονάχημὸς ἐπιστροφὴ γιὰ μερικὲς μέρες στὸ πατρικὸ του χωριό, ὁ μικρὸς Βιζυηνὸς συμπλήρωσε τὶς γνώσεις του ἀπάνω σὲ ὅτι εἶχε ἀκούσει ἔως τότε ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μητέρας του καὶ τῶν συγγενῶν του γιὰ τοὺς θρύλλους τῆς Πόλης καὶ τῆς Θράκης.

Ἀπὸ τὸ ὑγρὸ παμπάλαιο χάνι ὅπου κατοικοῦσε, ξεκινώντας νὰ

πάει σὲ διάφορες δουλειὰς τοῦ μαστορῆ του ὁ μελλούμενος διηγηματογράφος, θὰ πλανήθηκε βέβαια μέσα στοὺς στενοὺς δρόμους τοῦ Βυζαντίου, θὰ περιοργάστηκε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὰ τριγυρινὰ κατὰτόπια τῆς, τὸν Ἰππόδρομο, θὰ περπάτησε τὸ μακρὸν δρόμο τοῦ Διβὰν Γιοιοῦ καὶ θὰ πλάνησε τὸ μάτι ἀπάνω στὰ παλιὰ τούρκικα σπιτία μὲ τὰ κλειστά διχτυωτά τους.

Πηγαίνοντας πάλι μὲ τὰ πόδια ἀπὸ τὸ χάνι του νὰ προσκυνήσει, ὅπως εἶναι ἡ συνήθεια στὸ ἀγίασμα τοῦ Μπαλουκλιοῦ καὶ περπατώντας κατὰ μιάκρος τῶν Βυζαντινῶν τειχῶν θὰ εἶδε τὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ του, τῆς Βιζῆς καὶ θάανοίωσε τὴν αἰχμὴ τῆς νοσταλγίας νὰ τοῦ τρυπάει τὴν καρδιά.

Ἄλλες πάλι φορὲς σταλμένος στὸ Βόσπορο γιὰ νὰ παραδόσει δέμα ρούχων σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ διάφορα πελώρια παλιὰ πασάδικα κοινάκια τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἢ τῆς Ἀσιατικῆς ὁχθῆς θὰ πέρασε βέβαια τοὺς μεγάλους τῶν πλουσίους κήπους μὲ τὰ ξωτικά δέντρα καὶ θὰ εἶδε τίς γυναικες τῶν χαρσιμῶν, ποὺ δὲν κρυβόταν μπροστὰ του ἐξ αἰτίας τῆς μικρῆς τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἀσημότητάς του.

Οἱ ἐντύψεις τῆς παιδικῆς αὐτῆς ἡλικίας ἄφηκαν βαθεῖα ἴχνη στὴν ψυχὴ τοῦ μελλομένου ποιητῆ.

Ἡ πληχτική ὁμῶς καὶ σκληρὴ ζωὴ ποὺ περνοῦσαν τὰ ραφτιάκια τοῦ μεγάλου τσαρσιοῦ εἶχε καὶ τίς φιλοδοξίες τῆς. Μέσα στοὺς στενοὺς ὑγροὺς τοίχους τοῦ ἐργαστηρίου περιμενόταν ἡ ἐμφάνιση πάντα κάποιας νεράιδας ἢ Βασιλοπούλας ποὺ θὰ ζητοῦσε γιὰ χάρη ἀπὸ τὸ ραφτιάκι νὰ τῆς ράψει τὰ «νεφριάτικα χωρὶς ριφή καὶ ράμια» ἢ ἄλλο ἀκόμοιο. Ζήσαν ἀκόμη κι' ἄλλες παραδόσεις στὰ στόματα τῶν ἁπλῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ποὺ τὴν ἐκκολάπθηκε καὶ τίς τύπωσε μέσα του ὁ μικρὸς Γιωργῆς.

Κατὰ δυστυχίαν ἢ κατὰ καλὴ τύχην τοῦ ποιητῆ ὁ θεὸς του ράφτης πέθανε δυὸ χρόνια κατόπι ἀπὸ τὴν πρόσληψιν τοῦ ἀνιψιοῦ του στὸ ἐργαστήρι ἀφίνοντάς τον στὴν προστασία κάποιου ἐμπόρου τοῦ τσελεμπὴ Γιάγγου. Αὐτὸς χτυπημένος ἴσως ἀπὸ τὴν εὐφυνία τοῦ νέου παιδιοῦ φρόντισε ἀμέσως νὰ στείλει τὸ μικρὸ Βιζυηνὸ ὑποταχτικὸ τοῦ Μητροπολίτη Κύπρου.

Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία πὼς ὁ ἔμπορος κίνοντας τὸ κίνημα αὐτὸ ἔβλεπε κιόλας μπροστὰ του τὸ μικρὸ παιδί ἀνώτερο κληρικὸ ἐπίσκοπο ἢ Μητροπολίτη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ πολὺν ἀκόμα ἀργότερα ὑπαρχαν στὸ κλήμον μέσα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἱερωμένοι πρόθυμοι νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἐκπαίδευσιν νέων ἔξυπνων, ποὺ ἀγαποῦσαν τὴ σπουδὴ καὶ νὰ τοὺς ἀνοίξουν κατόπι τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀνώτερη ἱεραρχία, στάδιο τότε γεμάτο μέλλο ἀφοῦ οἱ διάφοροι Μητροπολίτες ποίμαιναν ἐκκλησιαστικὰ ἀπέραντες καὶ πλούσιες ἐπαρχίες τῆς παλαιᾶς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Στὸ Μητροπολίτη πλάι τῆς Κύπρου ὁ Βιζυηνὸς ἔμεινε ὑποταχτικὸς, διορισμένος σύγχρονα καὶ παιδονόμος τοῦ σχολεῖο κερδίζοντας πενήντα γρόσια τὸ μῆνα.

Φορεμένος ὅσο καὶ καλογερικὸ κοῦκο ὁ μελλούμενος λογοτέχνης λαχτάρησε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχία καὶ τὸ μοναχικὸ βίον. Φαί-

νεται πώς ο Μητροπολίτης επιθυμούσε να χειροτονήσει τον υποταχτικό του ιεροδιάκονο σέλλοντις τον κατόπι δάσκαλο σὲ κάποια μονή του νησιού. Έτσι δίκαια ο Βιζυηνός θὰ θεωρούσε τὸ Μητροπολίτη Γέροντά του κι' αὐτὸς ἐκείνον «ἀνάντημά του», δηλαδή ἐκκλησιαστικό του δημιουργήμα.

Τὸ βουλγαρικό σχίσμα ἀπασχολοῦσε τότε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο κι' ὁ Μητροπολίτης Κύπρου προσκαλέστηκε σὴν Πόλη. Τὸν ἀκολούθησε ὁ Βιζυηνός 16 χρονῶ.

Ἐκεῖ μέσα σὲς διάφορες συναναστροφές με λογίους κληρικούς καὶ λαϊκοὺς (εἶναι γνωστὸ πὺς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ οὐχέση κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἐγγραμμάτων σὴν Πόλῃ ἦταν πολὺ μεγάλη) ὁ Βιζυηνός γνώρισε στὸ σπῖτι τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σύρου Λυκούργου, τὸν καθηγητὴ Χασιώτη γνωστότατο σὴν Πόλῃ πὺν αὐτὸς τότε σύστησε πρόθυμα νὰ σπουδάσει σὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

Ὁ ρασοφορεμένος νέος Βιζυηνός εἶχε τὴν ἐξαιρετικὴ τύχη νὰ συναντήσει ἐδῶ τὸ δοκιμώτερο τότε Φαναριώτη ποιητὴ καθηγητὴ τῆς φιλολογίας σὴν Σχολή, τὸν Ἡλία Τανταλίδη.

Ὁ ποιητὴς τῶν Παιγνίων καὶ τῶν Ἰδιόρρυθμων στιχουργημάτων γνώρισε ἀμέσως τὴν ἰδιοφυΐα τοῦ νέου μαθητευομένου καὶ προσπλάθησε με κάθε τρόπο νὰ τὸν καθοδηγήσει.

Ὁ Τανταλίδης στὸ ποιητικὸ του τάλαντο ἔκρινε καὶ κατάβαθη γνώση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ γνώριζε νὰ γράφει τὴν ὑπερκαθαρεύουσα, ἀνταποκρινόταν δηλαδή τέλεια στὸν τίτλο τοῦ γραμματισμένου τῆς ἐποχῆς. Τὴν ὑπερκαθαρεύουσα δίδασκε καὶ στὸ νέο μαθητὴ του, πὺν φιλοτιμήθηκε κατόπι κι' αὐτὸς νὰ τὴν γράψει τελειότερα.

Σὲ ἀρκετὰ ποιήματά του, στὸν ἐπίλογο τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κόδρου καὶ σὲ γράμματα πὺν σώζονται κατὰ καλὴ τύχη, ὁ Βιζυηνός ἐκφράζει τὴν ἀγάπη καὶ τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὸ δάσκαλό του καὶ τὸ πόσο λογαριάζει τὴ γνώμη του.

Τὸν καιρὸ τῆς μαθητείας του σὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ὁ ποιητὴς τελειοποίησε καὶ τὶς γνώσεις του ἀπάνω στοὺς θρύλλους τῆς Πόλης καὶ τῆς Θράκης, χτυπήθηκε ἀπὸ τὴν ἀπέραντη ὁμορφιὰ τῆς φύσεως πὺν τὸν περιέβαλε καὶ μελέτησε τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἀνθρώπων πὺν ἔζησε μαζί τους, ταξιδέτησε τὶς θύμησης καὶ τὶς ἐντύπώσεις του. Αὐτὰ θὰ παρακολουθήσουν κατόπι τὸ διηγηματογράφο καὶ ποιητὴ σὲς ἕντες χώρες πὺν θὰ ταξιδεύει κι' ἀπάνω σ' αὐτὰ θὰ στηριχτεῖ ὅλο σχεδὸν τὸ ἔργο του.

Στὴ σχολὴ τῆς Χάλκης μαθητευόμενος τύπωσε τὸ πρῶτο μικρὸ του ποιητικὸ τομὰκι τιτλοφορούμενο «Ποιητικὰ Πρωτόλεια» πὺν ἔκαμε ἐντύπωση στοὺς λογίους κύκλους τῆς Πόλης.

Πολλοὶ πλοῦσοι ἐκδήλωσαν τὴν ἐπιθυμία νὰ σπουδάσουν με ἔξοδά των τὸ νέο ποιητὴ σὴν Εὐρώπη, ἡ σύσταση ὅμως τοῦ Τανταλίδη πρὸς ἕνα ἀπὸ τοὺς Μαικήνες, τῶν γραμματίων κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ Γεώργιο Ζαρίφη ὑπερίσχυσε καὶ δὲν εἶναι ν' ἀπορήσει κανένας ἀφοῦ ὁ Ἡλίας Τανταλίδης «ἡ τυφλὴ ἀηδὼν τοῦ Βοσπόρου» εἴταν ὁ ἀγαπητὸς ποιητὴς τῆς διαλεκτῆς κοινωνίας ἔχον-

τας ἀφιερῶσει σὲ πολλὰς σημαντικὰς Φαναριώτισσες ποιήματα, ὅπως ὁ Χριστόπουλος σὲ φαναριώτες ἡγεμόνες.

Ἔτσι ὁ Βιζυηνός βρίσκεται τὸ 1874 φοιτητὴς τῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Ἀπ' ἐδῶ ἔστειλε «τῇ προτροπῇ φίλων» στὸ Βουτσαϊνῶ διαγωνισμὸ τοῦ 1874 τὸ ἐπικολυρικό του ποίημα «Κόδρος» ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ἀθηναίου βασιλέα καὶ στιχουργημένο ἀπάνω στὸ μέτρο τῆς Τουρκομάχου τοῦ Σούτσου.

Τὸ ποίημα βραβεύτηκε.

Τὸ στεφάνωμα με τὴ δάφνη, τῶν νέων κροτάφων τοῦ ποιητὴ προκάλεσε ἀναστάτωση στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους τῆς Ἀθήνας.

Πρῶτα πρῶτα ἡ ἡλικία του, κατόπι ὁ ξένος, ὁ ἀγνωστος, τάραιξε τὶς ἐγκαθιδρυμένες φιλολογικὰς δόξες.

Ἐπίθεση δυνατὴ ξέσπασε ἐναντίον του σὴν ὁποία ὁ ποιητὴς ἀπάντησε με θάρρος καταειρωνευόμενος τοὺς ἀντιπάλους του με τὸ ποίημά του «Τὸ Συμβούλιον Γραμματέων»

Ἦλθεν ἕνας ἀπὸ τόπο
βάρβαρο καὶ θρακικὸ
καὶ θρονιάστηκε με τρόπο
σὲ σκαμνὶ ποιητικὸ!
πρὶν τὸ διῶ καὶ ξεροβήξω
γὼ καὶ σὺ κι' ὁ Κυρ - Μυτάκος
πρὶν με πῆτε θὰ τοῦ δείξω
πὸς' ἀπίδια βάνει ὁ σάκκος.

Ὅμως τὸ στενὸ περιβάλλο τῆς τοτινῆς Ἀθήνας κι' ἡ ἐκπαίδειψη τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου δὲν ἱκανοποιοῦσαν τὸ νέο Βιζυηνό, πὺν ἔζητοσε πλατειοὺς ὁρίζοντες μάθησης. Ἔτσι τὸν ἐρχόμενο χρόνον με συνδρομὴν καὶ τοῦ Ζαρίφη πρὸς τὴν Γερμανία νὰ σπουδάσει σὲ διάφορα τῆς Πανεπιστημίου. Ἐκεῖ γνώρισε πολλοὺς διασημοὺς σοφοὺς καὶ καθηγητὰς. Ὅλοι ἐτίμησαν τὸ νέο ποιητὴ.

Ἀπ' ἐκεῖ ἔστειλε τὸ 1876 στὸν ἴδιο ποιητικὸ διαγωνισμὸ τὴ νέα του συλλογὴ τιτλοφορούμενη «Ἄρες Μάρες Κουκουναρές» πὺν βραβεύτηκε κι' αὐτὴ. Ἀμέσως μετὰ τὴ βράβειψη ὁ Βιζυηνός ἄλλαξε τὸν τίτλο τῆς συλλογῆς του ὀνοματίζοντάς την ἐπίσημα «Βοσπορίδες Ἀύραι».

Σὼζεται τὸ γράμμα (1) με τὸ ὁποῖο στέλνοντας μαζί καὶ μιὰν ἀγγελία τῆς ἐκδόσεως πρὸς τὸν ποιητὴ Τανταλίδη ζητᾷ ὁ Βιζυηνός τὴν ὑποστήριξή του. Κατὰ δυστυχία οἱ «Βοσπορίδες Ἀύραι» δὲν ἐκδόθηκαν. Ἰσως κι' ὁ θάνατος τοῦ Τανταλίδη πὺν ἔγινε σύντομα κατόπι νὰ συντέλεσε στὸ νὰ μὴν ἴδουν τὸ φῶς.

Τὸ 1880 ὁ Βιζυηνός ἀνακηρύχθηκε διδάχτορας τῆς φιλολογίας

(1) Τὴν ἐπιστολὴν ἔδωκε νὰ δημοσιευτεῖ ὁ γιατρὸς καὶ συγγραφέας κ. Νικ. Βασιλειάδης (Ἡμερολόγιον Σκόκου 1910). Ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία πρέπει νὰ τὸν εὐγνωμονεῖ γιὰ τὶς ἀσφαλτέστες πληροφορίες ὅσες ἔδωκε γιὰ τὸν Βιζυηνό ἔχοντας τὸν γνωρίσει προσωπικὰ κι' ὡς φίλο. Ὁ κ. Ν. Βασιλειάδης ἔσωσε πολλὰ ἔργα τοῦ ποιητὴ ἀντιγράφοντάς τα ἀπὸ χειρόγραφα στὸ φρενοκομεῖο. Γιὰ τοῦτο οἱ κριτικὲς καὶ τὰ σημειώματά του εἶναι πολυτιμώτατος ὁδηγὸς σ' ὅποιον θέλει νὰ μελετήσῃ τὸ ἔργο τοῦ ποιητὴ πὺν μᾶς ἀπασχολεῖ.

μέ την ενείσιμη διατριβή του «περί παιδείας υπό εποψιν ψυχολογικήν καὶ παιδαγωγικήν». Τὸν ἄλλο χρόνον ἐπῆγε στὸ Παρίσι κι' ἐκεῖ ἔγραψε τὸ περίφημό του διήγημα «Τὸ ἀμάρτημα τῆς μητρός μου». Τὸ μεταφράσας ὁ ἴδιος γαλλικὰ καὶ τὸ δημοσίευσεν στὸ περιοδικὸ Nouvelle Revue παίροντας ἀμοιβὴν 380 φράγκα. Συγχρόνως μερικὰ ποιήματά του μεταφρασμένα γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ δημοσιεύτηκαν σὲ διάφορα περιοδικὰ (!)

Ἀπὸ τὸ Παρίσι ὁ Βιζυηνὸς ἐπῆγε στὸ Λονδὶνο ὅπου γνωρίστηκε μὲ τὸν πρεσβευτὴ τῆς Ἑλλάδας φιλόσοφο Π. Βραῖλα Ἀρμένην καὶ τοῦ ἀφιέρωσε τὸ ποίημά του «ἡ Τέχνη μου».

Γιὰ μεγάλη δυστυχία τοῦ ποιητῆ πέθανε τὸ 1884 στὴν Πόλιν ὁ προστάτης του Γεώργιος Ζαρίφης κι' ἔτσι ὁ Βιζυηνὸς ἀναγκάστηκε νὰ κατέβει στὴν Ἑλλάδα ζητώντας πόρο ζωῆς. Διορίστηκε ἀμέσως ἱφηνγητὴς τῆς φιλοσοφίας, μὲ τὸ σύγγραμά του ἡ «Φιλοσοφία παρὰ τῷ Πλωτίνῳ» ἀλλὰ χωρὶς μισθό. «Φύσις ὅμως ἰδιόρρυθμος καὶ» ὅλα οὔτε ὡς καθηγητὴς γυμνασίου ἦτο κατάλληλος, λέει ὁ κ. Ν. Βασιλειάδης, οὔτε εἰς κολακείας πολιτικῶν κομμάτων ἦτο εὐλύγιτος ὥστε νὰ καταλάβῃ πανεπιστημιακὴν ἔδραν. Ἀμφοτέρω τῷ ἐπεφυλάξαντο στυνγὴν καταφορὰν καὶ ἄδικον πενίαν».

Ὁ Βιζυηνὸς ἔφυγε πάλι γιὰ τὸ Παρίσι καὶ τὸ Λονδὶνο κι' ἐκεῖ ἐτύπωσε τὸ ἔργο του «Ἀτθίδες Αὖραι». Στὸ τελευταῖο φύλλο τῆς ἔκδοσης ἀναφέρει ὅτι ἔχει ἔργα γιὰ δημοσίευσιν καὶ ζητᾷ νὰ γραφτοῖν συνδρομητὲς στὸ βιβλίο του «Βοσπορίδες Αὖραι» γιὰ νὰ τὸ τυπώσει. Κανένας δὲν πρόσβη. Ὁ Ζαρίφης κι' ὁ Τυνταλίδης εἶχαν πεθάνει. Ξαναγύρισε πίσω στὴν Ἑλλάδα καὶ δημοσίευσεν διάφορα διηγήματα. «Τὸ Ἀμάρτημα τῆς μητρός μου» τὸ «Ποῖός ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» κλπ.

Εἶταν ὁ πρῶτος διαμορφωτὴς τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. Τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν ποὺ προσέφερε στὴν ἐλληνικὴ λογοτεχνία δὲν τὴν ἔχασε ποτὲ ὁ Βιζυηνὸς καὶ τὴν ἀνάφερε πάντα ἀκόμα καὶ κλειστὸς μέσα στοὺς τοίχους τοῦ φρενοκομείου. «Πρῶτος ἐγὼ διήνοιξα τὸν νέον δρόμον τῆς νεοελληνικῆς λογογραφίας, κατορθώσας διὰ τῶν ἐν τῇ «Ἐστία» διηγημάτων μου νὰ ὑποδείξω κατ' ἀντίθεσιν τοῦ Ραγκαβῆ καὶ τῶν ἄλλων τί ἐστὶ διήγημα». (2)

Συγχρόνως δημοσίευσεν καὶ μελέτη γιὰ τὸν «Ἐρρίκο Ἰβсен» ἀγνωστο δόλοτελα στὴν Ἑλλάδα καθὼς καὶ ἄλλη διεξοδικώτατη ἀπάνω στὶς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἐλληνικὰς μπαλλάντες τιτλοφορούμενη «Ἀνὰ τὸν Ἑλικῶνα». Ἡ μελέτη ποὺ ἀναφέρουμε ἔχει μεγάλη ἀξία γιὰ τὸ αὐτὴ μέσα ξεδιάζεται ἓνα σπονδαιότατο εἶδος ποίησης ποὺ τοῦ ἔδωκε λουλούδια ἀμύραντα ὅχι μόνον ἡ δημοτικὴ ποίηση τῶν διαφορῶν ἔθνων, καὶ καὶ μ' αὐτὸ ἀσχολήθηκαν ποιητὲς ὅπως ὁ Δάντε, ὁ Πετράρχα, ὁ Γκαίτε, ὁ Σίλλερ, ὁ Χάινε, Οὐλλαντ κλπ. Ὁ ποιητὴς πλούτισεν τὴ μελέτη αὐτὴ μὲ πολλὰς μεταφράσεις μπαλλαντῶν ἀρκετὰ ἐπιτυχημένες καὶ μὲ δημοτικὰ δικά μας βαλίσματα. Κατὰ δυστυχίαν ἡ ὑποδοχὴ τοῦ

(1) Ποιά εἶναι τὰ ποιήματα καὶ ποῦ δημοσιεύτηκαν δὲν ἀναφέρει ὁ κ. Ν. Βασιλειάδης ποὺ εἶναι ἡ πλουσιότερη βιογραφικὴ πηγὴ γιὰ τὸ Βιζυηνό.

(2) Ν. Βασιλειάδης—Εἰκόνες—Ἀθήναι 1910 σελ. 330.

Βιζυηνοῦ στὴν Ἀθήναν στάθηκε ψυχρὴ καὶ γεμάτη ἔχθρα. Ἐγινε τὸ πᾶν γιὰ νὰ σκεπαστεῖ καὶ νὰ μὴ λαμποβολήσει οὔτε τὸ ποιητικὸ τάλαντον, οὔτε ἡ μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀξία τοῦ ποιητῆ.

Ἰδιοανγκρασία εἰσίσθητη καὶ λεπτή ὁ Βιζυηνὸς δὲν ἄργησεν νὰ χρίσει τὸ θάρος του. Ὁ συνειδημένος στὴν πλουσιοπάροχον ὑποστήριξιν τοῦ Ζαρίφη, στὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Χασιώτη, ἐκείνος ποὺ ἀμφισβητήθηκε ἀπὸ τοὺς πλουσιώτερους τῆς Πόλης ἀμυλλόμενος ποῖος νὰ τοῦ δώσει τὰ μέσα τῆς σπουδῆς, ἔπεσε σὲ φροβερὴ φτώχεια. Δὲν εἶχε νὰ συντηρήσῃ τὴ μητέρα του, δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ τὸ νοίκι του. Δὲν ἀμοιβόταν οὔτε ἡ λογοτεχνικὴ οὔτε ἡ ἐπιστημονικὴ του ἐργασία. Στὰ Ἀθηναϊκὰ σαλόνια ἐμπαίζονταν κι' ἡ ἀπαγγελία ποιημάτων του γίνονταν μὲ τρόπο περιπαιχτικό.

Τότε ἀξάφνα διορίζεται σὲ μιὰ μικρὴ καὶ ἱσχυροπληρωμένη θέσιν καθηγητῆ τῆς αἰσθητικῆς στὸ Ὡδεῖο. Ἐκεῖ φρόντισεν νὰ γράφῃ μαθητήρια καὶ κάποια νέα κοπέλλα ποὺ εἶχε γνωρίσει μόλις εἶχε ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην συγκατοικώντας σὲ κάποιο σπίτι κοντὰ στὴ Λυκαβητὸ μὲ τὴν οἰκογένειάν της, τὴ Μπεττίνα Φραβασίλη. Ὅμως παράδοξες ἰδέες, ἀρχὴ τρέλλας καὶ μονομανίας ἄρχισαν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ νὰ στοιχειώνουν τὸ νου τοῦ ποιητῆ.

Ἡ ἔμμονη ἰδέα ἀπόχτησης μεταλλείου καὶ πλούτου γιὰ τὴν ὁποία εἶχε ἀκούσει τὸ Βιζυηνό ὁ Χασιώτης ὁ καλὸς του προστάτης νὰ τοῦ μιλεῖ στὸ Παρίσι κυριαρχεῖ πᾶν στὸ ταραγμένο λογικὸ τοῦ ποιητῆ. Συνέπεια ἴσως καὶ μιᾶς νεανικῆς ἀτυχίας τοῦ συγγραφέα στὴ Γερμανίαν ποὺ ἐκδηλώθηκε κατόπι σὲ γενικὴ προοιούσα παράλυση. Ἡ πρωτινὴ πατρικὴ ἀγάπη τοῦ Βιζυηνοῦ πρὸς τὴ Μπεττίνα Φραβασίλη ἀξάφνα γίνεται ἓνας ἑσφαλὸς ἔρωτας. Ὁ ποιητὴς περιμένει μιὰ μέρα τὴ διαλεχτὴ τῆς καρδιάς του φρενένας ἐκείνημο ρούχο μέσα στὴν καμαρά του, νύφη. Σ' ἓνα τραπέζι ολοκάθαρο βρισκότον τρία πιᾶτα κι' ἔκαιαν δυὸ λαμπάδες.

Θάκανε τοὺς γάμους του. (!). Ὁ διαλεχτός, ὁ ἐξαιρετικὸς νοῦς τοῦ Βιζυηνοῦ εἶχε μπεῖ στὸ σκοτάδι.

Ὁ Βιζυηνὸς ἔζησε στὸ Δρομοκαῖτειο Φρενοκομεῖο τέσσερα ἀκόμα χρόνια καὶ πέθανε ἐκεῖ στίς 16 τοῦ Ἀπριλίου 1896.

Σὲ φρενιὰν διαστήματα τῆς τρέλλας ἔγραψε ποιήματα γεμάτα πάθος. Τὴν κηδεῖαν του παρακολούθησαν πολὺ λίγοι. Τὰ βιβλία του πουλήθηκαν ἀπὸ τοὺς δανειστὲς του. Χειρόγραφα χάθηκαν. (2)

Πολλὰ ποιήματα τοῦ Βιζυηνοῦ πρὸ πάντων παιδικὰ εἶναι σπαρμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ὥστε ἀδύνατο σχεδὸν νὰ βρεθοῦν.

Οἱ «Βοσπορίδες Αὖραι» δὲν τυπώθηκαν. Σῶζονται μόνο μερικὰ ποιήματα ἀπ' αὐτὲς τυπωμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ.

* *

(1) Ν. Βασιλειάδης—Τρέλλα τοῦ ποιητοῦ (εἰκόνες σελ. 321—Ἀ. Ι. Κ(αλογεροπούλου)—ὁ ἔρως τοῦ ποιητοῦ Ποικίλη Στὸ Ἀρσένει 1896.

(2) Ὁ κ. Ν. Βασιλειάδης σὲ ἐπιστολὴν τοῦ τῆς 12 Ἰανουαρίου 1933 μοῦ γράφει «Τελευταίως μοῦ ἔφεραν μερικὰ σημειώματα χειρόγραφα τοῦ Βιζυηνοῦ νὰ ἐξελεγχῶ τὴν γνησιότητά. Δυστυχῶς εἶναι ποιήματα τῆς πρώτης ἐμπνεύσεως τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐπιδορυφώθεντα παρὰ τοῦ ἴδιου, ἔχουν ἐκδοθῇ. Θὰ διαλέξω μερικὰ ἰσως...

Πολύ νωρίς ξεχωρίζεται η ποιητική ιδιοφυΐα του Βιζυηνού. Στο «Ποιητικά Προτώλεια» όπου περικλείονται ποιήματα γραμμένα μέσα στη Σχολή της Χαλκίδας κατά το 1872 - 1873 φαίνεται ένα ζωηρό αίσθημα και μια δύναμη. Δεν είναι συνειδησιμμένα ποιήματα κάποιου νέου.

Το ποίημά του «Η ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴ Σχολή» είναι μια περιγραφή της ζωής του εκεί μέσα καθώς κι' ολοκλήρου του νησιού. Ο ποιητής βλέπει την ανατολή του ήλιου πίσω από την Πρίγκηπο, βλέπει το βαπόρι της Πόλης νάρχεται χτυπώντας τους κόκκινους τροχούς του στα νερά.

Ἐδῶ τὸ ἀτμόπλοιο σὺν τὸ δελφίνι

τὰ δυὸ τροχούλια του στήν ἄρμη πλύνει

Οἱ διάφοροι Δεσποτάδες καὶ οἱ Μητροπολίτες ποὺ μένουν στὴ Σχολή «θεολογοῦν» πλὴν στήν ἀκρογιαλιά μὲ τοὺς ψαράδες. Βλέπει τοὺς συμμαθητές του νὰ δουλεύουν, ἄλλος κρατώντας κατὰστιχο, ἄλλος κοντύλι, ἄλλος πάλι πριόνι, ἄλλος κουπί. Ὁ νέος καλόγερος μελετᾷ στὸ ἀδύνατο φῶς τοῦ λύχνου. Φοβᾶται μήπως μείνει ἀγράμματος ἀπὸ φτώχεια

Εἶμαι ὄρφανὸ καὶ ξένο

κι' ἀγράμματο θὰ μένω.

Τὸ τρυφερὸ αὐτὸ ποίημα χρησιμὸ «τῷ ἐλλογιμοτάτῳ Γ. Χασιώτῃ» εἶναι ἓνα ἐξέπασμα πόθων νεανικῆς καρδιάς.

Ὅμως γλήγορα λόγιες ἔμπνευσε μοῦσαν νὰ τραβήξουν τὸ Βιζυηνὸ ἀπὸ τὸ ὠρεῖο περιβάλλον του καὶ νὰ δοῦναι τὴν καθάρια πηγὴ τῶν «Πρωτολείων». Ὁ «Κόδρος» εἶναι ποίημα παγερὸ μὲ τὴν ὑπερκαθαρεύουσα ἐπικὴ, κατὰ τὸν ποιητὴ, ὅπου ζωγραφίζεται ἡ ἱστορία τοῦ Ἀθηναίου βασιλιᾶ Κόδρου

—Ψάλε τὸν θάνατον τοῦ γενναίου

καὶ φιλοπάτριδος Ἀθηναίου.

Ἔχει ὅμως συχνὰ ζωηρὸς ἐκφρασες. Φαίνεται ἡ ποιητικὴ δύναμη τοῦ Βιζυηνοῦ μεσιώτερη ἀπὸ τὰ «Ποιητικά Προτώλεια». Ὅμως ἡ ἔμπνευση εἶναι ψεύτικη. Ὁ ποιητὴς εἶναι γεμάτος ἀπὸ κλασσικὸ μανειά.

Εὐτυχῶς γρήγορα ὁ Βιζυηνὸς ἄφηκε τὸ δρόμο ποὺ ἀκολούθησε γράφοντας αὐτὸ τὸ ἔργο καὶ γύρισε στήν ἀληθινὴ του ἔμπνευση...

Μπορεῖ κανένας νὰ πεῖ πὼς ὁ ποιητὴς ὅταν ἔφυγε γιὰ τὴν Εὐρώπῃ νὰ σπουδάσει εἶχε μέσα του ὅλα τὰ σπέρματα τοῦ κόσμου ὁλόγυρα στὸν ὁποῖο θὰ περιστρεφότιν κατόπι τὸ λογοτεχνικὸ του ἔργο.

Ἡ μικροχρόνια διαμονὴ του στὶς μεγάλες πρωτεύουσες λίγα νέα συνεισθήματα ξύπνησε μέσα του. Ὁ Βιζυηνὸς μὲ τὴν ἐπιμονὴ ποὺ τον χαρακτηρίζει ἔμεινε πάντα προσηλωμένος στὸ χωριό του, στὴ ζωὴ τῆς Θράκης καὶ τῆς Πόλης καὶ στοὺς ἀνθρώπους ὅσους γνώρισε ἐκεῖ.

Μόλις στὸ τέλος τῆς ζωῆς του ὅταν φοβερὸς ἀτυχίης τὸν χτύπησαν, νέες ἰδέες φάνηκαν νὰ σκεπάζουν κάπως τὴν παλιὰ του αἴσθη-

ματολογία.

Ἡ μελέτη του στὰ διάφορα πανεπιστήμια καὶ τὶς βιβλιοθήκες συντέλεσαν ν' ἀνοίξουν μόνο τὰ μάτια του πρὸ διπλάτα ἀπάνω στὸν πλοῦτο τῶν πρώτων συγκινήσεων. Σπουδάζοντας τοὺς ξένους ποιητὲς τὰ ξένα δημοτικὰ τραγούδια πρὸ πάντων τὸ Γκαίτε, τὸ Σίλλερ, τὸ Χάινε, τὸν Οὐλαντ ἰδιαίτερα τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ποίησης ποὺ ὀνομάζεται μπαλλάντα (βάλλισμα καθὼς ἤθελε νὰ τὸ λέει ὁ Βιζυηνὸς) ἐννοίωσε νὰ παίρνουν μορφή οἱ παραδόσεις, κι' οἱ θρούλλοι ὅσους εἶχε ἀκούσει ἀπὸ παιδί.

Ἔτσι μορφώθηκε ἓνα μεγάλο μέρος τῆς τέχνης του καθὼς τ' ὁμολογεῖ κι' ὁ ἴδιος στὸ ποίημά του ἡ «Τέχνη μου» ἀφιερωμένο στὸ φιλόσοφο καὶ Προεσβευτὴ τῆς Ἑλλάδας τότε στὸ Λονδίνο Πέτρο Βραῦλα Ἀρμένη.

Ὁ Βιζυηνὸς ἔδωκε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὡραιότερες μπαλλάντες στηριζόμενος σὲ θρούλλους τῆς παλιᾶς Θράκης καὶ τῆς παλιᾶς Πόλης πολλὰς φορὲς καὶ πανελληνίους. Ἐγράψε μᾶς λέει παραγγελέμενος ἀπὸ τὴν Πατρίδα του ποὺ τοῦ τὸ ἀνάθεσε.

Ἔχω δουλειά, πολλὴ δουλειά καὶ πρέπει

ἀφοῦ ὄχι ἀπ' ἄλλον ἀπὸ σὲ νὰ γίνει

τ' ἀφτί σου κλάμματα φωναῖς δὲ νοιώθει;

Εἶναι παιδάκι' ἀπ' τὰ δικὰ μου στήθῃ.

Αἰσθήματα καὶ ὄνειρα καὶ πόθοι

κι' εἰκόνας καὶ παραδόσεις καὶ μῦθοι.

Τὴν ἀγάπῃ του πρὸς τὰ παλαιώθια συχνότατα τὴν ξεμολογῆται ὁ Βιζυηνὸς κατὰ μακρὸς τοῦ ποιητικοῦ καὶ διηγηματογραφικοῦ του ἔργου.

Τοῦ τύπου αὐτοῦ ποιήματα εἶναι «τοῦ Κονμπάρου τ' ἄχυρα», «Ὁ Σοφιανὸς» ὅπου φαίνεται μέσα του ὁ παλιὸς ἱεροσπουδαστὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τὸ Σεῖτὰν ἀκιντησὴ, τὸ Συναξάρι τοῦ ἁγίου Κασσιανοῦ, ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος, τὸ Μπαλουκλή, ὁ παλιὸς θρούλλος τῶν μισοτιγάνιστων ψαριῶν τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ ἁγιάματος.

Σαράντα μέρες πολεμᾷ ὁ Μωχαμὲτ νὰ πάρῃ
τὴν Πόλῃ τὴν μεγάλη

Σαράντα μέραις ἔκαμεν ὁ γούμενος τὸ ψάρι
στὰ χεῖλῃ του νὰ βάλῃ.

Συχνὰ ὁ ποιητὴς δὲν ἀκολουθεῖ τὴ λαϊκὴ παράδοση, διασκευάζει μὲ τρόπο δικό του τοὺς θρούλλους. Πολλὰς φορὲς δημιουργεῖ καὶ δικούς του ὅπως ἡ Μάγισσα, ἓνα εἶδος Λαρελαῖ τοῦ Χάινε.

Εἶναι ἡ ἱστορία ἐνὸς ἀδελφοῦ ποὺ ξεκίνησε νὰ βρεῖ τὴν κλεμμένη ἀπὸ τοὺς μάγους ἀδελφὴ του.

Μικρὸ παιδί ξεκίνησε

τὸν γέρασαν οἱ δρόμοι

δὲν τὴν εὗρε ἄκόμῃ

ὠϊμέναν, οἰμέναν.

Ταῖς χῶρες ὅλες γύρισε
στῆς γῆς τὴν ἄκρη φθάνει
ἐκεῖ τὸ δρόμο χάνει.

Μέσα στὶς «Ἀττίδες Αὔρες» τὸ μόνο συγκεντρωμένο ποιητικὸ ἔργο τοῦ Βιζυηνοῦ βρίσκονται πολλοὶ μῦθοι ἐπινοημένοι ἀπὸ τὸν ἴδιο. Τὰ ὄρη καὶ τὰ Κύματα, τὸ Μυρμήγκι, Μεταμορφώσεις, ἡ Δεκοχτοῦρα, τὸ Σπαλάγγι, κλπ. Δὲν εἶναι μῦθοι ξεροὶ καὶ πρὸ πάντων δὲ φαίνεται σ' αὐτοὺς καμμιά πρόθεση διδασκαλίας. Εἶναι διηγημένοι μὲ δροσιά καὶ ποιητικὸ χρῶμα καμωμένοι κατὰ τὸν τρόπο τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μυθολογίας. Σ' ἄλλα πάλι ἔργα τῆς ἴδιας σειρᾶς περιγράφονται μὲ ὥραιες προσωποποιήσεις καὶ τρόπο πρωιτότυπο τὰ φυσικὰ φαινόμενα λ. χ. ἡ βροχή.

Τοῦ ὤκεανου κοπέλλαις
μὲ γεμάτα τὰ σταμινιά
ἀνεβαίνουν οἱ νεφέλαις
στ' οὐρανοῦ τὴν ἐρημιά

Κάποτε οἱ ζωγραφιὲς αὐτὲς παίρνουν μιὰ μεγαλοπρέπεια
Ἦσαν τὰ νέφη στοῦ Βοριά
τ' ἀλόγατα καβάλλα

Μιὰ ἄλλη εἰκόνα δυνατὴ ὁ Μάρτης μὲ τὴν ἀστασία του ποὶ τόσο καλὰ τὴν εἶδε ὁ λαός. Σύμβολο ἀπάτης ὁ μήνας αὐτὸς ξεγελᾷ τὰ λουλούδια καὶ τὰ δέντρα ν' ἀνθίσουν γιὰ νὰ τὰ κἀψει κατοπι μὲ τὸ χιόνι καὶ τὴν πάχνη του. Ἡ ἀμυγδαλιά ἀκούει τὰ λόγια του καὶ τὸν καλεῖ.

— Καλὸ στὸν ἔμμορφο τὸ νιὸ ποῦ ψὲς τὸν ὄνειρεύτηκε

Ποῦ στὸ γλυκὸ μου τὸν ἔρωτα εἶδα πῶς τὸν παῖνευε
ὡς τὴν καλὴν ποῦ φέρονε.

τῆς φέρονε στρώμα ἀπ' τὸ χιονιὰ κι' ἀπ' τὸ βοριά παπλώματα
τῆς ἀγκαλιάς του ἡ πάχνη
τὴν ἔμμορφη ἀδράχνει

Πρωὶ τῆς κάνει σάβανο τὸ νυχτικὸ τὸ φόρεμα

Χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα ὁλόκληρης τῆς ποίησης τοῦ Βιζυηνοῦ εἶναι ἡ τραγικότητα. Ἡ ἰδιαίτερή του αὐτὴ ἰδιοφυΐα φανερῶνεται ἀπὸ τὸ πρῶτο νεανικὸ ποίημά του τὸν Κόδρο ἢ φαντασία του ἢ ποιητικὴ εἶναι ζωηρὴ καὶ εὐαίσθητη. Προσηλώνεται σ' ὅσους ποιοῦν καὶ προσπαθεῖ ν' ἀποδώσει τὴν ψυχὴ τους.

Μιὰ δυνατὴ ἀνομβρία στὴν Κύπρο τοῦ κάνει ἐντύπωση. Τὸ μικρὸ ὄργανο τοῦ «πτοχοῦ τῆς Κύπρου» ποῦ πέθανε ἡ μητέρα του ἀπὸ τὴν πείνα ζητιανεύει προσφυγὰκι στοὺς δρόμους τῆς Πόλης ψωμί γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν πατέρα του. Ὁ ποιητὴς ζητᾷ τὴν πύονεμένης ἔκφρασης γιὰ νὰ περιγράψει τὴ δραματικὴ αὐτὴ ἱστορία.

Οἱ καταστροφὲς τῆς Θράκης κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ εὐασσοτουρκικοῦ πολέμου, οἱ σκοτωμοί, τὰ ρημάγματα τοῦ χωριοῦ του, τῆς Βι-

ζῶς, τότε συγκινοῦν κατάβαθα. Ἡ «ἐπαίτις τῆς Βιζύης» εἶναι ἓνα τραγικὸ πρόσωπο, ὅπως μιὰ τραγικὰ ἡρωίδα εἶναι καὶ ἡ μητέρα τοῦ «Προαισθήματος». Εἶναι τὸ ποίημα αὐτὸ ἓνα σμίξιμο ἀτόφιας ἐμπνευσης τοῦ ποιητῆ ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὴν Λεονόρα τοῦ Βύργερ κι' ἄλλες γερμανικὲς μπαλάντες. Ἡ κίνησις, ἡ σύγκρουσις τῶν γεγονότων τῶν αἰσθημάτων δυνατὴ. Κάτι τὸ μυστηριακὸ τὸ ἀνατριχιαστικὸ πλανιέται ἀπάνω στ' ὄνειρο τῆς μάννας ποῦ βλέπει στὸν ὕπνο τῆς τὸ γάμο τοῦ ξενιτεμένου γυιὸς τῆς.

Ἡ νύφη σκέλεθρο γοιὰ
εἶχε σὰν σπίνθες βλέμματα
χλωμὰ δαχτύλια μακρὰ
καὶ μέσ' τὰ νύχια γαίματα!

Τὸ σύντεκνο τοῦ κάνει
τοῦ κάνει τὸν παπᾶ...

Σ' ἓνα παλάτι τὸν τραβᾷ
Δυὸ τρεῖς τοὺς ἀπαντέχουνε,
Στὰ χέρια ὄργανα βουβά,
Τὰ δάκρυά τους τρέχουνε.

Διαβαίνει τὸ ζευγάρι
τὸ λὲν «ῶρα καλὴ»
κι' ἓνα τσαπὶ καὶ φτυάρι
τὸ πόρταλο σφαιλεῖ.

Τὸ κορύφωμα ὅμως τοῦ τραγικοῦ φτάνει ὁ ποιητὴς στὸ ἐκτεταμένο τὸ ποίημα «Ἡ μητέρα τῶν ἐπτά». Ὁ ἴδιος τὸ προσδιώρισε εἰκόνα τῶν ἐν Βιζύη καταστροφῶν κατὰ τὸν τελευταῖον εὐασσοτουρκικὸν πόλεμον.

Ἡ τραγικὴ αὐτὴ μητέρα τῶν ἑπτὰ σκοτωμένων παιδιῶν κλαίει μέσα στὴ φοβερὴ νύχτα καὶ τὴ θύελλα μπροστὰ στὴ μισόσβυστη ἐστία τοῦ καταστρεφένου σπιτιοῦ τῆς, ἐνῶ τ' ἀγρίμμα τήνε περικυκλώνουν καλεσμένα ἀπὸ τὴ βροῦμα τῶν πτωμάτων γιὰ νὰ φᾶνε τὴ σάρκα.

Κι' ἔσκαψα ἡ δόλια κι' ἀνοιξα, ἑπτὰ πλατεῖα μνημόρια
καὶ τᾶθαψα κοντὰ κοντὰ τ' ἀγαπημένα ἀγόρια,
στὴ θύρα μου ἀντικρὺ.

Νὰ βγαίνω τὸ πουργὸ πουργὸ τὰ τὰ καλημερίζω
τὸ βράδυ ποῦ θὰ τὰ καλῶ καὶ θὰ τὰ ὀνοματίζω
ν' ἀκούνε στὴ σιγή.

Καὶ φύτεψα ἑπτὰ μηλιὲς πάνω στὰ μνήματά τους...

Πολὺ σπάνια στὴ λογοτεχνία μας ζωγραφίστηκε τόσο ἀριστουργηματικὰ ὁ πόνος.

Ἡ δράση εἶναι φοβερή, τὰ αἰσθήματα εἶναι τεντωμένα ὡς τὴν ἄκρια καὶ τὸ περιβάλλο τρομαχτικόν.

Δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία πὼς χρειάζεται δυνατὴ ποιητικὴ

πνοή για να γραφτεί ποίημα τόσο έκτεταμένο και με τόση αδιάπτωτη δραματικότητα καθώς ή «Μητέρα των επτά».

Είναι παράξενο πόσο ο ποιητής συγκινείται με τύπους γεροντισσών όπως οι προαναφερμένες. Στο βάθος αν εξεταστούν είναι ο ίδιος τύπος, της γερόντισσας μητέρας του.

Ο Βιζυηνός στο τραγικό συναγωνίζεται το Σολωμό και το Βαλαωρίτη χωρίς όμως νάχει την τέχνη του πρώτου.

Έρωτικά ποίηματα λίγα περικλείνονται μέσα στις «Αρτίδες Αύρες». Κι' απ' αυτά τα περισσότερα είναι παιχνιδιάρικα, σατυρικά, ειρωνικά. Στα αισθηματικά του όμως έχει μεν μελαγχολία κι' ένα παράπονο. Τα τελευταία χρόνια στο φρενοκομείο κατά τις ώρες φωτεινών διαλειμμάτων έγραψε ωραία έρωτικά αφιερωμένα βέβαια στην αγαπημένη του νέα.

Μέσ' τὰ στήθη ή συμφορά

σάν τὸ κύμα πλημυροῦ,

σέρνω τὸ βίῳ μου βῆμα

σ' ἓνα μνῆμα.

Τὸν σταυρὸ τὸν ἀψηλὸ

ἀγκαλιὸ γλυκοφιλῶ,

τὸ μυριάκριβο ὄνομά της

κι' ἡ φωνή της ἡ χρυσή

μὲ καλεῖ «ἔλα καὶ σύ,

δίπλα στὸ ξανθὸ παιδί σου

καὶ κοιμήσου» (1)

Ο Βιζυηνός είχε ο ποιητής του πόνου, ο ίδιος ονομάζει τα τραγούδια του «Τὰ πικρά μου τραγούδια». (2)

Η ευαίσθητη ιδιοσυγκρασία του υποφέρει στη σύγκρουσή της με τον κόσμο. Παρηγορία βρίσκει στη θλίψη και την αγάπη της γειάς του μητέρας και του χωριού του. Τα αισθηματικά του είναι βιθικά κι' αξιοπρεπέα. Προσηλώνεται με δύναμη σ' ότι αγαπᾷ και δεν τὸ ξεχνᾷ ποτέ. Τέτοια του έργα είναι πολλά ή «Κρυμμένη Θλίψη» ή «Θλιβερή ιστορία» ή «Νοσταλγία» τὸ «Παῖδί μου ὦρα σου καλή» κλπ., ἀκόμα και τὸ «Ἐλεγεῖο πὺ ἔγραψε στὸ θάνατο τοῦ Δασκάλου του Ἡλία Τανταλίδη.

Στὴ λύρα πὺ μ' ἐχάρισες μὴ κόρδα μούχει σπάσει...

Ξύπνα πατέρα κρούσε μου τ' ἀρμονικὸ βιολί σου

καὶ ταίριασε ἀκόμη μὴ μὲ τὴ γλυκεῖα φωνή σου

τὴν θλιβερή μου μουσική.

Πολλὲς φορὲς ἓνα προαίσθημα τῆς τύχης του πλανιέται ἀπάνω στὸ ἔργο τοῦ Βιζυηνοῦ. Τὸ τραγικὸ τοῦ «Ὀνειρον» εἶνε ἓνα ἀξέιμμητο πετράδι τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας.

(1) Τὸ ποῖμα αὐτὸ ἀντιγράφηκε στὸ φρενοκομεῖο ἀπὸ τὸν ν. Ν. Βασιλειάδη (Ν. Βασιλειάδη «Ἡ τρέλλα τοῦ ποιητοῦ» Εἰκόνες σελ. 326).

(2) Μὲ τὸ βιολί τοῦ ο ποιητῆς Τανταλίδης γύμναζε τὴ φωνή τοῦ Βιζυηνοῦ. Δυστυχῶς τὸ βιολί δὲ σώζεται. Σώζεται ὅμως καὶ τὴν εἶδα ἡ κιθάρα τοῦ Τανταλίδη μὲ μὴ κόρδα στὸ Μουσεῖο τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Ἀκόμα σώζεται πῖσο ἀπὸ τὸ ἱερὸ βῆμα τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδας τῆς Σχολῆς ὁ τάφος τοῦ Τανταλίδη μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ἡλίας Τανταλίδης» φαίνεται ὅμως ὁ τάφος αὐτοῦ νὰ εἶναι νεοτάφιον καθὼς μὲ πληροφόρησαν διάφοροι μᾶθητές τῆς Σχολῆς.

Ἐφῆς εἶδα στὸν ὕπνο μου

ἓνα βαθὺ ποτάμι

Θεὸς νὰ μὴν τὸ κάμει

νὰ γίνῃ ἀληθινό...

πὺ θυμίζει μὲ τὴ δύναμή τοῦ παρόμοια «ὄνειρα» τῆς δημοτικῆς ποιήσης.

Ἐφῆς εἶδα στὸν ὕπνο μου, στὸν ὕπνο πὺ κοιμώμιον
πέντε ποτάμια πέρναγα τὰ πέντε ματωμένα.

Κάποτε περιγράφει σχεδὸν καθαρὰ τὴν τύχη τοῦ.

Σάν μ' ἀρπάχτηκε ἡ χαρὰ

πὺ ἐχαιρόμιον μὴ φορὰ

ἔτσι σὲ μὴν ὦρα ..

μεσ' σ' αὐτὴ τὴ χώρα

ὅλα ἀλλάξαν τώρα!

Καὶ ἀπὸ τότε πὺ θρηνώ

τὸ ξανθὸ καὶ γαλανό,

καὶ οὐράνιο φῶς μου

μετεβλήθη ἐντὸς μου

καὶ ὁ ρυθμὸς τοῦ κόσμου.

Ο Γεώργιος Βιζυηνός στάθηκε ο τραγουδιστής τοῦ χωριοῦ τοῦ
τῆς Βιζῆς καὶ γενικῶς τῆς παλιᾶς Θράκης.

Τῆς Θράκης τὰ χωριά πολλὰ
σάν τὴ Βιζὴ κανένα

κ' ἀλλοῦ:

Ἐφῆς ὁ ἥλιος ἔδυνε στὴν ἅγια μου πατρίδα...

Εἶταν περήφανος γιὰ τὴν καταγωγή τοῦ ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ
Ὁρφέα τοῦ τόπου ὅπου γεννήθηκε ἡ θρησκεία κι' ἡ πρώτη ψαλ-
τοσύνη.

Γι' αὐτὸ τὸ μέτωπο ψηλὰ

τραῖλά, τραῖλά, τραῖλά λαρὰ

θρακόπουλα καυμένα

καὶ ψάλλετε μὲ μένα. (1)

Ὁπως δείχνουν τὰ ἔργα τοῦ ο Βιζυηνός θὰ εἶχε μελετήσει τὰ
ὄρφικὰ μυστήρια.

Ο ἐθνικισμὸς τοῦ Βιζυηνοῦ εἶναι σήμερα ἀνυπόφορος. Σημάδι

(1) Ο ποιητῆς δὲν αἰσθανόταν νὰ καμμεῖ ντροπὴ γιὰ τὴν ταπεινὴ τοῦ οἰκογενειακῆ καταγωγῆ. Πολὺ συχνὰ ὁ ἴδιος ἀπαγγέλλε στὴν ἀγαπημένη τοῦ τοὺς στίχους ἀπὸ τὸ ποῖμά τοῦ ἡ «Κυρὰ Κριτικὴ» ὅπου ἀναφέρει γιὰ τὴν οἰκογένειά τοῦ.

Ἡ γενιά σας πὺ βαστά
τὸ περισσὸ τῆς καμάρῃ
ἀπὸ πάμπαν ἀσβεστά
ναὶ πατέρα καθουναύρη

Κοίταξε Α. Ι. Καλογεροπούλου ὁ «Ἐρως τοῦ ποιητοῦ» 8819 Ποικίλλη Στοὰ σελ. 138.

της εποχής του.

«Ελπίζε σὲ μιὰ μεγάλη λογοτεχνική ἀνθήση σύντομη ὅπως εἶπα καὶ πρὸ ἀπάνω στὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ εἶταν κατὰ τὶς τότε ἰδέες ἀπογονῆς τῆς ἀρχαίας.

«Εἰς χώραν ἀνανήφουσαν ἀπὸ λήθη ἄρχον μακρὸν» γράφει μετριόφρονα.

Προανακρούω τῶν Μουσῶν τὴν ἰλαρὰν ἀνατολὴν

καὶ τὰς λαμπρὰς προὔπαντῶν τοῦ μέλλοντος ἡμέρας
ἐκλείπω πρὸ τῆς αἴγλης τῶν μὲ σέβας καὶ μὲ συστολὴν.

Εἶταν ἡ ἀληθινὴ πεποίθησις τοῦ ποιητῆ. Ὁ Βιζυηνὸς πίστευε πὼς ἡ ρωμηοσύνη εἶταν ὁ λαὸς ὁ προορισμένος νὰ φωτίσει τὴν ἀνατολὴ ὅπως τοῦ τὸ εἶχαν δασκαλέψει. Μ' ὅλα ταῦτα ὅσο βέβαια κι' ἂν ἐξελέγχιζε καὶ προχώρησε ἡ ἐλληνικὴ ποίηση κατόπι ἀπὸ τὴν ἐμφάνισί του δὲν ἦρθε ἀκόμα ὁ καιρὸς νὰ ἐκλείψει ὁ Βιζυηνὸς «πρὸ τῆς αἴγλης τῆς μὲ σέβας καὶ μὲ συστολὴν». Ξακολουθῶ νὰ εἶναι ἀκόμα ἓνα φωτεινὸ ἄστρο τοῦ ποιητικοῦ μας οὐρανοῦ ὅπου λίγοι μποροῦν νὰ σταθοῦν κοντά του.

Ἡ στιχουργία τοῦ Βιζυηνοῦ εἶναι ἄτεχνη, δὲν ἔχει σοφία, δὲν ξεχωρίζει γιὰ τὴν ἀρμονία τῆς ἐλάττωμα πού πρέπει νὰ ὁμολογηθεῖ.

Ὁ Βιζυηνὸς πολὺ λίγο ἐπηρέαστηκε ἀπὸ ποιητὲς τῆς λογοτεχνίας μας. Ἰδιοφυΐα σὰν τὴ δική του δὲν εἶταν δυνατὸ νὰ νοιώσει τὴν ἐπίδραση συγχρόνων του ποιητῶν ὅπως ὁ Παπαρηγόπουλος, ὁ Βασιλειάδης κλπ. Ἀλλὰ κι' ὁ Σολωμὸς φαίνεται νὰ τοῦ εἶταν γνωστὸς ὅμως δὲν τὸν ἐπηρέασε. Στὴν ἀρχὴ τοῦ ποιητικοῦ του σταδίου παρουσιάζεται μιὰ ἐπιρροὴ τοῦ **Αἰ. ΚΑΔΔΗΜΙΑ** **Αἰ. ΚΑΔΔΗΜΙΑ**

Ἀπὸ τοὺς γάλλους ρομαντικούς καὶ τοὺς Παρνασσίεν εἶνε ξένος. Καταφάνη ὅμως ἀπάνω του χτυπάει ἡ ἐπίδρασις τῶν μεγάλων γερμανῶν ποιητῶν τοῦ Γκαίτε, τοῦ Σίλλερ, τοῦ Χάινε, τοῦ Οὐίλαντ τοῦ Ἴφεν, κλπ..

Ἡ ἐμφάνισις τῶν «Ἀτιθίδων Ἀνδρῶν» ἀνοίγει δρόμο ἰδιαιτερο στὴν νεοελληνικὴ ποίηση. Εἶταν ἔργο μὲ χαρακτηριστὰ δικό του γι' αὐτὸ νοιώστηκε πολὺ λίγο. Ἡ τοπικὴ μικρὴ Ἀθήνα πολὺ λίγο ἀγάπησε τὸ Βιζυηνό. Ὁ ποιητὴς τῆς εἶταν ξένος ἔχοντας ζήσει τὸ περισσότερον μέρος τῆς ζωῆς του στὸ ἐξωτερικὸ δὲν ἀνῆκε σὲ κλίκες καὶ σὲ ὁμίλους.

Πολλοὶ βέβαια τὸν ἐχτίμησαν καὶ τὸν θαύμασαν, ὅμως ἔμεινε πάντα ξένος.

Ἔτσι θαρρῶ πὼς ἀκόμα οὔτε ἕως σήμερα ὁ ποιητὴς αὐτὸς πῆρε τὴν πρεπούμενη θέσι στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, ὅμως εἶμαι βέβαιος πὼς ξεεταξόμενος ἀπὸ προσεχτικότερους κριτὲς θὰ τὴν πάρει.

Σπουδαιότερο ἀπὸ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Βιζυηνοῦ εἶναι τὸ διηγηματογραφικόν. (*)

(1) Γιὰ τὸ διήγημα τοῦ Βιζυηνοῦ ξανάγραφα ἰδιαιτέρα στὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα» τοῦ κ. Ι. Μουρέλλου φυλλῶδ. 10, ἀπὸ τότε ξανάμελέτησα βαθύτερα τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα. Ἔτσι ἡ σημερινή διατύπωσις τῆς γνώμης μου γι' αὐτὸν εἶναι ἡ προσεχτικώτερη καὶ ὁριστικώτερη.

Ἔδω εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μᾶς χτυπᾷ ἡ κυριώτερη ἀρετὴ καὶ τὸ δυνατώτερον χαρακτηριστικὸ τοῦ συγγραφέα, τὸ ψυχογραφικὸ βάθος του κι' ἡ δραματικότητι.

Ὁ Βιζυηνὸς φρόντισε νὰ χαλομελετήσει τοὺς ἥρωές του καὶ τὴν ἐξέλιξη τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν σκέψεων τῶν νὰ τὴν συνδέσει μὲ τραγικὴν ἐπόθεσι ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐμφανιστεῖ ἔτσι τὸ ἔσω-τερικὸ τους ἐγὼ μ' ὅλο του τὸ πλάτος. Κατὰ δυστυχία πολὺ λίγα εἶναι τὰ διηγήματα τοῦ Βιζυηνοῦ ὅμως ἄς ποῦμε σ' ἀντάλλαγμα εἶναι διέξοδικὰ κι' ἐκτεταμένα.

Ἔτσι ἀποτελεῖ τὸ καθένα ξεχωριστὸ ψυχογραφικὸ κόσμον, ὅπου τὰ ὑποκείμενα ἐξελίσσονται μὲ λεπτομέρεια καὶ μεγάλῃ ποικιλίᾳ περνώντας κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μας γεμᾶτα συνταραγμὸ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τοὺς πόνοους πού τὰ δέρονουν.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ διηγήματά του συζητοῦν καὶ κάποιο φιλοσοφικὸ ζήτημα βαλμένο ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ συγγραφέα στὸν ἑαυτὸ του χωρὶς νὰ φαίνεται οὔτε νὰ κοιιάζει νὰ τὸ δείξει. Παράδειγμα τέτοιο τὸ διήγημα «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» ὅπου δὲ ζητιέται μόνο νὰ βρεθεῖ ποῖος σκότωσε μὲ τὸ χέρι του τὸν ἀδερφοῦ τοῦ ποιητῆ, μὰ κι' ἂν πραγματικώτερος φονεὺς δὲν εἶταν ἐκεῖνος πού ἔρριξε στὴν ἐνεδρα τὸ δύστυχο θῆμα ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὸ χτύπησε.

Τὸ συμπέρασμα τοῦ συγγραφέα ἔρχεται στὸ τέλος πειστικόν, σύντομον, καταλαμβάνοντας τὸν ἀγνώστη πού συχνὰ δὲν τὸ περιμένει τέτοιο καὶ μάλιστα ὑποδέχεται τὸ ἀντίθετο.

Παρατηροῦμενοι γενικὰ οἱ ἥρωες τοῦ Βιζυηνοῦ εἶναι ἄνθρωποι τῶν χωρῶν, οἱ πρῶτοι ποὺ ἐμφανίζονται μὲ γερά θεμελιωμένη προσωπικὴ καὶ ἰσχυρὰ ψυχὴ καὶ κατὰ τὴν ἀντιπροσώπευσι κι' ἓνα χαρακτηριστ. Κατὰ τὴν ἀντιπροσώπευσι καὶ ἡ μορφή τους εἶναι γερά ἐξεκομμένη ὥστε νὰ χύνουν δικό τους φῶς καὶ νὰ μὴ συγχίζονται μὲ κανέναν ἄλλο.

Θαρρῶ τὴ μητέρα τοῦ διηγηματογράφου, τὸ Μοσκόβ Σελίμ, τὸν Πατριῶν του, τὸν Κιαμύλη ἀπὸ τὰ τελειότατα δημιουργήματα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ὥστε νὰ μποροῦν ν' ἀνέβουν στὴ γενικὴν ἰσχυρίαν τοῦ συμβόλου. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστ. ἄξιοι πολλῆς προσοχῆς κι' ὅλα τ' ἄλλα δευτερεύοντα πρόσωπά του ὅπως ὁ πατέρας τοῦ Σελίμ, ἡ ὀδωμανίδα...

Γενικὰ κάθε ὑποκείμενον τοῦ Βιζυηνοῦ πού παίζει καὶ τὸν παραμικρότερον ρόλον μέσα στὰ ἔργα του εἶναι προσεγμένο καὶ μελετημένο.

Ὁ κύκλος πού στρέφεται ὁ συγγραφέας δὲν εἶναι πλατύς, μὰ περιορισμένος στὴν οἰκογένειά του εἰς κάποιο χωρικὸ κάτοικο κοντινοῦ χωριοῦ του. Ἡ μητέρα ὁ παπoῦς, ἡ γιαγιά του, κάποιοι στυγερὰ συναντημένοι χωρικοὶ ὁ Σελίμ, ὁ ἀγαπημένος του φίλος ὁ Πασχάλης. Ἡ θύμησις τοῦ πεθαμένου πατέρα του ἔρχεται κάποτε νὰ χύσει τὴ θλίψη τοῦ αἰῶνα χαμένου μέσα στὴ διήγησι.

Διηγέται σχεδὸν πάντα ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας χωρὶς ὅμως νὰ εἰ-να κι' αὐτὸς ὁ ἥρωας τοῦ ἔργου καὶ μὲ τὴ διήγησι ἐμφανίζεται μπροστά μας ἡ παρθενικὰ κι' εἰλικρινὴ ζωὴ τῶν κατοίκων τῆς παλαιᾶς πόλεως 50—60 χρόνων Ὁράκης. Τὰ πρόσωπά του αἰσθάνονται ἀσπλινὰ καὶ καθάρια μὲ τὴν ἀπλὴ ψυχὴ τους. Ἀκόμα κι' αὐτὸς ὁ πρῶτος

μορφωμένος ήρωας του συγγραφέα δ σπουδαστής της μεταλλευτικής στη Γερμανία ο Πασχάλης είναι κι' αυτός ένας παρθενικός χωρικός βρισκόμενος στο ίδιο ψυχικό επίπεδο με τη μητέρα του ποιητή και το Μοσκώβ Σελίμ.

Ξετυλίσκονται λοιπόν τα πρόσωπα του Βιζυηνού μὴν υποκεινόμενος σὲ καμμιὰν ἄλλη δύναμη ἔξω ἀπὸ τὸ δομέμεντο. Ἔτσι φαινομενικὰ ἴσως μοιάζουν παρὰ ξένα, στὸ βάθος τὸν ὅμως κοιταγμένα εἶναι ἀληθινὰ, παρμένα ἴσως κατ' ἐνδεῖαν ἀπὸ τὸ φυσικὸ τὸ πολυμορφώτερο καὶ περισσότερο πολύτροπο. Ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμα οἱ χαρακτήρες δὲν εἶναι μονοκόμματοι πραγματικῶν ἀνθρώπων ἀποτελοῦν πάντα ἓνα τόσο τεχνικὰ δημιουργημένο σμίξιμο, τέτοια μιὰν ἔνωση σφιχτοδεμένη, ὥστε νὰ μὴν ἀμφιβάλλει κανένας γιὰ τὴν ἀλήθειαν τους.

Ἐξέτιμήσα ἐν σοὶ ἄλλως τὸν ἀνθρώπον», λέει ὁ διηγηματογράφος στὸν πρόλογο τοῦ Μοσκώβ Σελίμ, φανερώνοντας ἔτσι ἐδῶ πάλι ὁ ἴδιος μὲ λίγες λέξεις τὸ μυστικὸ τῆς τέχνης του. Κι' ἀληθινὰ μονίμως ὁ ἀνθρώπος τὸν ἐνδιαφέρει κι' ὅταν τὸν ἀνακαλύψει καρφώνει ἀπάνω του τὴ διαπεραστικὴ καὶ ξερενητικὴ ματιά του. Σηκώνει τὸ χαμηλωμένο πέπλο γιὰ νὰ παρουσιάσει τὴν ψυχὴ ὥστε μὲ τὸ φανερόμα τῶν ξεχωριστῶν τῆς ιδιοτήτων ν' ἀναδοθεῖ ἓνα καινούριο πρόσωπο.

Ἔτσι ὁ Βιζυηνὸς εἶναι ἓνας συγγραφέας ἀνθρώπινος. Ἀντικείμενὸν του ἡ ψυχὴ.

Κατὰ δυστυχίαν μὲ τὴν τελειότητα τῆς ψυχογραφικῆς ἀνάλυσης δὲ συνδέει καὶ τὴν ποικιλίαν. Τὰ προσώπων παρὰ ξένα τὸν εἶναι ἀναβούσματα τῆς ἴδιας ψυχικῆς καὶ αἰσθητικῆς. Τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» καὶ στὸ «Ἀμάρτημα τῆς μητρός μου» εἶναι ἡ ἴδια. Παρακολουθεῖται καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἀπὸ βασανιστικὴ ἐμμονὴ ἰδέα ἡ ὁποία τὴν σπρώχνει σὲ ἀδιάκοπη ζωρὶς ὑποχώρηση δράση. Ἀγαπᾷ ἀλύγιστα καὶ τυφλὰ ὅπως ὁ δεσποικὸς πατέρας τοῦ Μοσκώβ Σελίμ μισεῖ τυφλὰ τὸν τόσο ἀξιο αὐτοῦ γιό του.

Εἶναι ἡ ἴδια ψυχικὴ κατάσταση κοιταγμένη ἀπὸ δύο διάφορες ὀψεις. Τὸ ἴδιο κι' ὁ Πασχάλης, ὑποφέρει ἐπίμονα, ἀγιάτρευτα, ἀνυποχώρητα ἀπὸ τὰς «παραινέσεις συνεπείας τῆς παλαιᾶς του ἱστορίας». Ἡ ψυχὴ του μολύνθηκε γιὰ πάντα καὶ δὲν μπορεῖ πιά νὰ τὴν χαρίσει στὴν ὥραία κι' ἀθώα Κλάρα.

Θαροῦν μερικοὶ χαρακτήρες τοῦ Βιζυηνοῦ ὅπως λ.χ. ἡ μητέρα του, ὁ πατέρας τοῦ Σελίμ ν' ἀγγίζον κάπως τὰ ὅρια μιᾶς φρενικῆς πάθης. ἔχουν μέσα τους τὴν ἐπιρροὴ μελέτης ἰδιαιτέρας ποὺ ἔκαμε ὁ ποιητὴς ἀπάνω σὲ παρὰ φρονεῖς. «Ἡ ἐπιστήμη του, λέει ὁ συγγραφέας γιὰ κάποιο καθηγητὴ του τῆς φυσιολογικῆς παθολογίας τῶν νεύρων στὸ διήγημά του μέσα. Συνέπειαν παλαιᾶς ἱστορίας «συνεῖχετο μὲ τὰς εἰδικὰς ψυχολογικὰς σπουδὰς μου». Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐξηγιέται κι' ἡ τόσο δυνατὴ ἔντασι τῶν αἰσθημάτων τους.

Ἀπάνω τους προσπαθεῖ ὁ συγγραφέας νὰ δοκιμάσει ποὺ τελειώνει τὸ φυσιολογικὸ κι' ἀρχίζει ἡ ἀρρώστεια. Τὰ πρόσωπα βέβαια εἶναι παρμένα ἀπὸ τὸ φυσικὸ, ὅμως ἔρχεται ὥρα ποὺ ποσοπαθεῖ νὰ

ἐκφράσει μ' αὐτὰ τὸ συμπέρασμα τῶν μελετῶν ποὺ τὸν ἀπασχολοῦσαν.

Τόπος ὅπου ξετυλίσκονται τὰ κυριώτερα διηγήματα τοῦ Βιζυηνοῦ εἶναι τὸ χωριὸν τοῦ ἡ ἄλλα γειτονικά μικροχώρια, καίμια φορὰ ὅμως ἐκτείνονται κι' ἔως τὴν παλιὰ Πόλιν ὅπου τὰ πρόσωπά του ἔρχονται εἴτε γιὰ δουλειά, εἴτε γιὰ νὰ συναντήσουν γνωστούς των.

Κατοικοῦν μέσα στοὺς σιενόους δρόμους τοῦ Βιζαντίου, ἡ στὰ ἀρχαῖα ὄγρα χάνια τοῦ Μεγάλου Τσαρσιοῦ ὅπου κι' ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας κατοίκησε ραφτάκι.

Στὴ μαθητεία τοῦ Βιζυηνοῦ, ὡς ραφτάκι στὴν περίφημη μέσα ἀγορὰ τῆς Πόλης τὸ Οὐζοῦν Τσαρσὴ χωστίουνται ὄχι μόνο ὠραῖοι σίχοι, μὰ κι' ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραϊότερα διηγήματα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας «Τὸ μόνον ἐπὶ τῆς ζωῆς του ταξείδιον».

Ἄν κι' ἡ ὑπαρξὴ τῶν υποκειμένων τοῦ διηγηματογράφου περνᾷ ἄγνωστη κι' ἀνώνυμη εἶναι ὅμως βαθεῖα, δυνατὴ. Ὁ πόνος τῶν εἶναι διαρκὴς, ἡ νοσταλγία τῶν παθητικῶν, οἱ ἐπιθυμίαι τῶν ἰσχυρές. Κι' εἶναι πολὺ φυσικὸ ἀφοῦ ἀπάνω στὴν ἀπαλωσύνῃ τῆς ψυχῆς των τὸ ἰνὸ τῆς θλίψης ὁργώνει ἀνεξάλειπτα Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ δὲ λησμονεῖ.

Ὁ κόσμος τῶν παραδόσεων καὶ τῶν μύθων ἀγκαλιάζει σιχνὰ τὴ διήγησιν μὲ τὸ παρθενικὸ μαγνᾶδι του. Ὁ ψυχογράφος συγγραφέας ἀγαπᾷ στοργικὰ τὴν παράδοση, ἀγαπᾷ τὰ παραμύθια καθὼς ὁ ἴδιος ε' ἀναφέρει κι' αὐτὸ δίνει μιὰ ξεχωρὴ χαϊδευτικὴν ἀπλότητα στὸ διήγημά του. Ἐνθουσιάζεται μ' αὐτὰ καὶ τὰ παρακολουθεῖ ὅπου τὰ βοεῖ καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἀγάπῃ του ὀφείλομε καὶ τὴ μελέτη του «Ἀνά τινι Ἑλλὰς ἀπάνω πρὸς βολύματα».

Ὁ ἀνταρκτικὸς τῆς ψυχῆς Βιζυηνὸς ἔχοντας προσκολλημένα τὰ μάτια στὸ ἐσωτερικὸ «ἐγὼ» δὲν προσέχει ὅσο πρέπει στὸ ἐξωτερικὸ περιβάλλον. Ἐδῶ τοῦ ξεφεύγει ἡ φυσικὴ ὁμορφιά, τὸ χρῶμα, ἡ ἀπόχρωση. Οἱ εἰκόνες του ἀπὸ τὴ φύσιν εἶναι ψυχρὲς καὶ πεθαιμένες. Ὁ πανώριος Βόσπορος περνᾷ μέσα στὰ ἔργα του πεθαιμένος σὰ νεκρὴ θάλασσα, τὰ ὄρατα τοπία χωρὶς τόνο ἢ πινελιὰ ζωῆς.

Κι' ὅμως ὑπάρχουν κάποτε στιγμὲς ὅπου ὁ Βιζυηνὸς γίνεται τεχνίτης τῆς εἰκόνας. Εἶναι ὠραϊότατη καὶ μπορεῖ ν' ἀποτελέσει πίνυκα γεμάτο ζωὴ ἡ πιὸ κάτω ζωγραφιὰ ἀπὸ τὸ «Ἀμάρτημα τῆς Μητρός μου».

«Τὸ μοιρολόγιον τοῦτο ἐσύνθεσεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς μου κατὰ παραγγελίαν αὐτῆς ἡλιοκαῆς, ρακένδυτος, γύφτος γνωστὸς εἰς τὰ περὶ χωρὰ μας διὰ τὴν δεξιότητα εἰς τὸ στιχορνεῖν αὐτοσχεδῶς».

Μοὶ φαίνεται ὅτι βλέπω ἀκόμη τὴν μαύρην καὶ λιγδερὰν κόμην, τοὺς μικροὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τ' ἀνοιχτὰ τριχωμένα στήθη του.

Ἐκάθηντο ἐνδοθεν τῆς αὐλείου ἡμῶν θύρας περιστοιχισμένος ὑπὸ τῶν χαλκῶν ἀγγείων ὅσα ἐσύνταξε διὰ νὰ γανώσῃ. Μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην ἐπὶ τοῦ ὅμου συνώδευε τὸν πένθιμον αὐτοῦ σκοπὸν μὲ τοὺς κλανθιμοὺς ἤχους τῆς τριχόρδου τοῦ λύρας.

Πρὸ αὐτοῦ ἡ μήτηρ μου ὀρθία ἐβάσταζε τὴν Ἀννίω εἰς τὴν ἀγκάλῃν της καὶ ἤκουε προσεκτικὴ καὶ δακρύουσα. Ἐγὼ τὴν ἐκρά-
τουν σφιχτὰ ἀπὸ τοῦ φορέματος καὶ ἐκρυπτον τὸ πρόσωπόν μου εἰς

τὰς πιυχὰς αὐτοῦ διότι ὅσον γλυκεῖς ἦσαν οἱ ἦχοι ἐκεῖνοι, τόσο φοβερὰ μοι ἐφαίνετο ἡ μορφή τοῦ ἀγρίου τῶν ψάλτων».

Ἀδέρφια διηγήματα τοῦ Βιζυνοῦ μποροῦν νὰ ὀνομαστοῦν τὸ «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» καὶ τὸ «Ἀμάρτημα τῆς μητρὸς μου».

Σ' αὐτὰ μέσα ξετυλίγεται σ' ὅλο του τὸ πλάτος τὸ ωραιότερο καὶ πολυπλοκότερο πρόσωπο ἀπ' ὅσα μελέτησε ὁ συγγραφέας. Ἡ μητέρα του. Τὴν βρίσκω τέλειο ἀριστούργημα. Εἶναι ἀπὸ τοὺς πῶ ἀνάγλυφα σκαλισμένους χαραχτῆρες ὅσους εἶδε ὡς τώρα ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Εἶναι πρόσωπο δραματικὸ, γεμῆτο ἐνεργητικότητά, ἀνυπόταχτο κράμα ἀντιθέσεων παρὰ ὅξω μὰ καὶ τόσο φυσικὸ. Εἶναι τύπος ἐξυψωμένος σὲ γενικὴν ἰδέα. Εἶναι τὸ πρόσωπο αὐτὸ πρῶτοιο ἀγάπης ποὺ φέρνει στὸ νοῦ τὴ μητέρα, τὴν ἀθάνατη προσωπικότητα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἡ καρδιά της κρῖνοντας μέσα της κολοσσαῖο ἀπόθεμα στοργῆς ζῆτὰ ἀντικείμενο ὅπου νὰ ξεχῦσει σπάταλα τὴν πλημμύρα του. Ἐχει γυῖο στὴν ξενιτειά (τὸν ποιητὴ) καὶ τὸν περιμένει, τὸν λαχταρᾷ, ρωτᾷ τοὺς διαβάτες, τοὺς ταξιδιωτὲς ἂν τὸν εἶδαν. Ἀδιάκοπα ἀγρυπνῇ τὸν καρτερεῖ.

Εἶναι τὸ πρῶτοιο καϊκῆς χωρικῆς μητέρας.

Ἐχει μπροστά της μόνο τὴν οἰκογένειά της τὰ παιδιά της κι' ἀπ' αὐτὰ καὶ μόνο προέρχονται οἱ θλίψεις καὶ οἱ χαρὲς της. Ἀγοράματη θανμάζει τὸ γραμματισμένο της γυῖο τὸ Γιωργῆ, τὸν βλέπει σὺν κάτι μυθικὸ, μεγάλο, μυστηριακὸ, τώρα ἐκεῖ στὴν εἰρώπη, ἔγινε μεγάλος ἄνθρωπος, γὰρ τὸν ἀφίξει, ἄλλαξε καὶ τὸ νομὰ του τόκανε περὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν θάνατο. Ἡ δὲ συζυγὴ τῆς Γιωργῆς ἔγινε διανοητὴς, τὴν καταπληκτικὴ ἀλλαγή. Ἡ ἀπλὴ γυναῖκα ἀγαπᾷ καὶ πονεῖ γιὰ τὸν ἀδικοσκοτωμένο γυῖο της, τὸ Χριστάκη.

Θαυμαστή στὴν ἀφοσίωση καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη της κατέχεται ἀπὸ πρωτόγονα αἰσθήματα. Ἀφελέστατη μακριὰ ἀπὸ κάθε ἐπίχτη-τὸ ἔχει μέσ' τοὺς τριγυρινούς της, γενικοὺς μόνο δεσμούς. Ἀνθρώ-πινους. Ἐτοῖ ἐξηγιέται ἡ ὁλότερη μητρικὴ της ἀγάπη καὶ ἀφοσίω-ση πρὸς τὸν Κιαμήλη ποὺ ἀπ' αὐτὸν τήνε χωρίζουν ἡ γλῶσσα, ἡ θρησκεία καὶ τόσες πρόληψεις. Ἐτοῖ ἀκόμα ἐξηγιέται κι' εἰλικρινὴ φιλία μὲ τὴν ὀθωμανίδα τὴ μητέρα τοῦ Κιαμήλη καθὼς κι' ἡ ἀδερ-φικὴ της συμβίωση μὲ τοὺς τούρκους μέσα στὸ ἴδιο σπίτι.

Ὁ ἀληθινὰ φυσικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος δὲν ἀνέβηκε κανένα σκεβρὸ σκαλοπάτι πολιτισμοῦ γιὰ νὰ δασκαλευτεῖ τὸ μῖσος καὶ τὸ ἀλληλο-σκότωμα. Ἡ καρδιά της γυναίκας καίει καὶ τὴ σκοιντᾷ στὴ θυσία.

Ὁ φόνος τοῦ παιδιοῦ της σπαράζει τὴ μητρικὴ της ψυχὴ. Ἀπὸ τότε ζητεῖ ἐκδίκηση κι' ἡ ἐκδίκηση αὐτὴ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ μὴ ἱκανοποίηση γιὰ τὸ πλήγωμα τῆς ἀγάπης της. Ζητεῖ μὲ φοβερὴ ἐπιμονὴ τὸν φονιὰ χωρὶς νὰ ὀπισθοχωρεῖ μπροστὰ σὲ τίπο-τα κινῶντας κάθε πέτρα ποὺ δύναται. Τραγικὴ εἰρωνία. Ὁ ἄ-γνωστος, ὁ ἀθέλητος φονιὰς εἶναι ὁ ἀγαπημένος της Κιαμήλης ποὺ τὸν λογάριζε γιὰ παιδί της. Τὸν ἤρε πρὶν χρόνια εἰκοσιθάνατο, τὸν περιποιήθηκε, τὸν ἔσωσε. Σύγκρουση δυνατὴ. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ

ποὺ πᾶλλεται ἀδιάκοπα παίρνει κάποτε τὴν ὄψη τραγικῆς ἡρωίδας καὶ μᾶς κορυφώνει τὸν ἔλεο.

Ἡ διήγησή της γιὰ τὸ φόνον τοῦ γιοῦ της εἶναι σπαραχτικὴ μέ-σα στὴν ἀπλότητά της.

Ξακολουθεῖ ὁλόκληρη ἡ θλιβερὴ αὐτὴ ἱστορία τοῦ «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» νὰ πλέκεται περιτέχνα μέσα σὲ συγκι-νητικὰς πάντα σύγκρουσεις.

Ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ κάμει ὅσο τὸ δυνατό συμπαιθη-κότερο τὸν Κιαμήλη ὥστε ἡ λύση νάθῃ τραγικώτερη. Παρεμβαίνουν πρόσωπα δευτερεύονα, ἡ ὀθωμανίδα μητέρα τοῦ Κιαμήλη, τύπος ἀπλῆς καὶ καλῆς γυναίκας, ὁ ἄλλος ἀδερφός τοῦ συγγραφέα κ.λ.π. δίνοντας πλάτος καὶ πλοῦτο στὸ ἔργο. Κάποτε παρουσιάζονται λε-πτομέρειες καὶ παρεμβολὲς ποὺ ἂν καὶ δὲν τῆς ἀγαπᾷ καθὼς τὸ δηλώνει ὁ διηγηματογράφος ὅμως τῆς μεταχειρίζεται. Αὐτὲς ἂν καὶ διασποῦν τὸ ἐνιαῖο τοῦ ἔργου δὲν ἔχουν οὔτε τίποτα τὸ ἐπιφυλλιδο-γραφικὸ, οὔτε τὸ σχετικὸ μὲ μυθιστορηματικὰς περιπέτειες.

Ὅμως οἱ ἔλλειψεις αὐτὲς δὲν μποροῦν νὰ πειραῖξουν τὸ λαμπρὸ καὶ μὲ τόσο ἡθικὸ βάθος αὐτὸ τὸ διήγημα ὅπου ἡ ψυχολογικὴ τε-λειότητα συμβαδίζει μὲ τὴν ἡθοιογραφικὴ παρατήρηση.

Ὁ ποιητὴς αἰσθάνθηκε δυνατὰ τὴ θλίψη τῆς τραγικῆς αὐτῆς σκηνῆς γιὰ τὴν ξετύλιξε καὶ σὲ κάποιους πονεμένους του στίχους. Ἀντιγράφω ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ποίημα «Θλιβερὴ ἱστορία».

Μέσ' τὸ περιβάλλει ἓνα δένδρον στὸν ἥσικο του ἓνα μνημα
Λιβὰν ἀπ' αὐτὸ τὸ πονερό, κερὶ τὸ βράδυ καίει
καὶ τὰ γυῖα πονεμένα τὰν ἔλαβεμένο κλίμα,
σὰ μνημοσύνοντα θυρεῖ μισοθλόγῃ καὶ κλαίει
τόνα παιδί της ξενιτειὰ καὶ τ' ἄλλο σκοτωμένο!

Μιὰν ἄλλη ὄψη τῆς μητέρας του μᾶς παρουσίασε ὁ Βιζυνοὺς στὸ «Ἀμάρτημα τῆς Μητρὸς μου». Ἡ ἀπλὴ γυναῖκα εἶναι θῦμα φοβερῆς τύφης συνειδήσεως. Ἀμάρτησε ἴσως ὑπεύθυνα ἔχοντας προ-καλέσει τὸ θάνατο τοῦ κοριτσιοῦ της ὅταν μωρὸ κοιμόταν στὸ πλάι της.

Ἀπὸ τότε θυσιάζει τὸ πᾶν γιὰ τὸ κορίτσι της τὴν Ἀννιὼ κι' εἶ-ναι ἡ ἀγάπη της ἄρρωστη καὶ τρελλή. Τὴν κάνει νὰ παραφρονεῖ ἡ βαθεῖα συναισθησιὴ τῆς εὐθύνης. Τίποτα δὲν τὴν σταματᾷ. Ἐρχε-ται στὸ σημεῖο νὰ προτιμήσει τὸ θάνατο τοῦ ἀγοριοῦ της γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ κορίτσι.

Βάθος παρὰ ὅξω καρδιάς, ἀντιφατικὸ μὲ πολὺ ἀληθινὸ.

Ἡ γοιὰ καταφεύγει σὲ κομπογιαννίτες, σὲ χάρες κι' ὅμι ἄλλο ἡ θρησκευτικὴ καὶ παπαδίστικη παράδοση τῆς ὀπαγορεύει. Καμμὰ σωτηρία. Ἡ Ἀννιὼ πεθαίνει.

Ἡ ἀπλὴ γυναῖκα νομίζει πὼς ὁ θάνατος αὐτὸς εἶναι τιμωρία γιὰ τὸ ἀμάρτημά της. Ἀπὸ τότε προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸ ἐξιλεώσει. Υἱοθετεῖ ἄλλο κορίτσι, κατόπι δεύτερο, τρίτο. Τὰ τρέφει μὲ τὴν ἐργασία καὶ μὲ τὸν κόπο της. Ἀδικα. Ἡ γοιὰ δὲν ἱκανο-ποιεῖται. Ἡ εὐθύνη της τὴν βαρύνει μὲ σιδερένιο χέρι. Τότε ὁ γιός

ζωνάρι. Φτάνουν στο χωριό· ο παπούς είναι καλά.

Όμως εδώ η απογοήτευση γεμίζει την ψυχή του παιδιού. Σε μία μακρινά συνομιλία που γίνεται μεταξύ τους, ο γέρος ρωτά τον έγκονο αν είδε τα διάφορα πρόσωπα των παραμυθιών όσα του είχε διηγηθεί.

Ο Γεώργιος όμως είχε ιδεί το Τσαρσί, τον Ίππόδρομο, την Αγία Σοφία μάλιστα άπό όσα έλεγε ο παπούς. Έκείνος τον ειρωνεύεται σαν άνθρωπος άνώτερος και κοσμογυρισμένος.

— "Άς τα αυτά... τίποτα δέν είδες.

Ο μικρός τότε πειραγμένος ρωτά τον παπού πού βρίσκονται εκείνα για τα όποια τόσα του είχε διηγηθεί, οι σκυλοκέφαλοι, οι μαρμαρωμένοι άνθρωποι, ο τόπος που ψήνει ο ήλιος το ψωμί, το άράλι της θάλασσας; Δυστυχία, ο παπούς ούτε τα είδε ο ίδιος ούτε γνώριζε πού βρισκόταν. Στη ζωή του ποτέ δέν είχε ταξιδέψει, ούτε είχε συναντήσει στις θάλασσες άπάνω ή στεριανές περιπλάνησές του τούς φανταστικούς αυτούς κόσμους. Άλλοι τα είχαν διηγηθεί και σ' αυτόν. Φοιχητή απογοήτευση. Την άλλη μέρα ο παπούς πεθαίνει. Ο μισμός του στον άλλο κόσμο στάθηκε το μόνο ταξείδι της ζωής του.

Ποιητικό και φιλοσοφικό διήγημα. Ο συγγραφέας ενσάρκωσε στο πρόσωπο του παπού τον κόσμο των παραδόσεων και των θρύλλων. Ζούν με το αεροϋφαντο μαγνάδι τους και πεθαίνουν στο πρώτο άγγιγμα. Ένα ξέτασμα τούς μολύνει και τούς καταστρέφει και τότε μένει ή απογοήτευση και μία μονότονη και πεζή ζωή.

Κι' όμως ο κόσμος της άπάτης πάντα ζει. Νομίζει πώς πεθαίνει ενώ το αληθινό είναι πώς αλλάζει μορφή και μόνο. Κι' ο πιό πεζός κι' ο πιό σκεπτικιστής λεγόμενος άνθρωπος κι' ο πιο πραγματικός ζει μέσα σ' όνειροπόλησες. Ένα γράμμα τούς πατά έκείνο στεγνό, ξαφνικά ανακαλύπτει πώς πατά μιάν άπάτη. Άν οι παλιοί μύθοι πεθαίνουν, αν οι παλιές παράδοσες νεκρώνονται γεννιούνται νέοι αδιάκοπα. Όν αδύνατο ο άνθρωπος δέν μπορεί να ζήσει χωρίς άπάτη.

Ο ψυχογράφος Βιζυηνός αντιμετώπισε στο έργο αυτό δύο ύποκειμενα τέλεια αντίθετα. Το στερημένο όλότελα θέληση παπού και την αντρογυναίκα αποφασιστικά γιαγιά· φυσικά και γνωστά μας πρόσωπα. Κόκκαλο από τα κόκκαλά μας και σάρκα από τη σάρκα μας.

Η ισχυρογνώμονη γιαγιά έμποδίζει από κάθε ταξείδι του τον αδύνατο παπού. Από ένα μόνο δέν μπόρεσε να τον έμποδίσει, το τελευταίο. Το θάνατο. Κι' όμως τι δέ θάδινε ή γυναίκα να μπορούσε να έμποδίσει από το στεγνό αυτό το ταξείδι το γέροντά της που όσο κι' αν τον έβριζε, τον αγαπούσε βαθιά.

Ένα λεπτό χιούμορ χυμένο εδώ κι' εκεί δίνει μία έξχωρη όμορφιά στο διήγημα αυτό το γεμάτο από ψυχογραφική άνάλυση και πολλές ήθογραφικές εικόνες και λεπτομέρειες.

Τα προαναφερμένα έργα είναι άριστουργηματικά στολίδια της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Άν και γραμμένα πριν πενήντα χρόνια, κανένα γήρας δέν ήρθε να τα ρυτιδώσει. Ζούν με τον ίδιο παλμό όπως τη στιγμή που πρωτογράφτηκαν κι' ίσως με δυνατότερο.

Τελευταία, θ' ασχοληθώ μ' ένα ακόμα διήγημα του Βιζυηνού «Συνέπεται παλαιάς ιστορίας». Είναι διήγημα μαζί και μελέτη. Δέν έχει την άρ-

τιότητα και το μονοκόμματο του «Άμαρτήματος της Μητρός μου», αλλά φέρνει όλα τα χαρακτηριστικά του ταλέντου του συγγραφέα. Είναι κάτι φοβερά τραγικό και γεμάτο άγνότητα. Ο ήρωάς του ο Πασχάλης είναι μία άσπιλη και όλοκάθαρη ψυχή, όμως μία σχέση με κάποια άνάξια γυναίκα του την μολύνει.

Ο νέος έβαλε μπροστά σ' αυτήν τα ήθικά μαργαριτάρια της ύπόστασής του. Κι' αυτά ρυπάνθηκαν. Μπορούν να πλυθούν τα φυσικά μαργαριτάρια, όμως τα ήθικά, ποτέ. Γι' αυτό ή ψυχή του Πασχάλη έμεινε «λεηλατημένη, διηρασμένη, ήρημωμένη δια παντός». Αδύνατο λοιπόν να την προσφέρει στην άγνη και ωραία Κλάρα που τον αγαπά. Την εγκαταλείπει. Η νέα άτελεισμένη τρελλάζεται. Ο Πασχάλης παρεξηγώντας κάποιο γράμμα του πατέρα της, καθηγητή Γερμανού, γιατί στη Γερμανία ξετυλίγεται το διήγημα, τη νομίζει νεκρή.

Σ' όλο το έργο μέσα ξετυλίγεται ή τρομερή άγωνία του Πασχάλη, που νομίζει τον έαντό του αίτιο του θανάτου της Κλάρας. Είναι κι' εδώ, όπως και σ' άλλα έργα του Βιζυηνού, βασανιστική ή συναισθηση που έχουν της ευθύνης των οι ήρωές του. Ψυχή παρθενική ο Πασχάλης, ύποφέρει.

Μία νύχτα εμφανίζεται μπροστά στη φαντασία του νέου, ή άγαπημένη του Κλάρα, τρελλή, με λυμμένα τα μαλιά και με την άρπα της στα χέρια. Την όπτασίαν αυτή άνακοινώνει ο Πασχάλης στον ποιητή, κι' από την περιγραφή που κάνει, καταλαβαίνει αυτός ότι ή τρελλή είναι εκείνη ή ίδια που είδε σε ένα φρενοκομείο το όποιο είχε επισκεφθεί πριν συναντήσει το παλιό του.

Φοιχτή κατά μέρα στην ψυχή του συγγραφέα που θέλει ν' αφήσει τον αγαπημένο του Πασχάλη να την νομίζει νεκρή κι' όχι τρελλή.

— Άπέθανεν, έψιθύρισε μετά μικράν σιωπήν.

— Ναι, Πασχάλη απέθανεν.

Η τραγική αυτή συνομιλία γίνεται την ώρα που άκούεται το βραχνό «Κέλευσμα» του νυχτοφύλακα, ο όποιος περνά διατάσσοντας το σβύσιμο των φωτών και κάθε φωτιάς μέσα στα σπίτια χτυπώντας το κέρατό του και κρατώντας ένα θαμπό φανάρι στα χέρια.

Την ώρα που φάνηκε ή όπτασία στα μάτια του Πασχάλη, πεθαίνει ή Κλάρα κι' ο ίδιος πεθαίνει σε μερικές μέρες.

Ο Βιζυηνός εδώ καταπιάνεται να μελετήσει και το θέμα της αλληλοεπίδρασης των ψυχών και της τηλεπάθειας. Έτσι ξαναφανερώνεται ο διηγηματογράφος πρωτοπόρος της έποχής του διαχειριζόμενος ένα θέμα που όχι μόνο λογοτεχνικά δέν είχε άγγιχτεί, μάλιστα ακόμα τότε στην ψυχολογία, στην Ελλάδα. Είναι παράξενη ή μετριοφροσύνη του να προσδιορίζει τέτοιες δυνατές σελίδες ως «άσθενεστάτην αφήγησιν».

Γι' αυτό το έργο τούτο αν δέν είναι άρτιο λογοτεχνικά, άνοιγει όμως δρόμους άπάτητους.

Ο Γεώργιος Βιζυηνός στάθηκε όχι μόνο από τούς θεμελιωτές του ελληνικού διηγήματος, μάλιστα ως σήμερα και τον τίτλο του Δασκάλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΒΙΖΥΗΝΟΥ

- Βασιλειάδου Ν. 'Ο ποιητής Γεώργιος Βιζυηνός (Εικόνες 'Αθήναι 1910 σελ. 301) ανατύπωση από τὸ 'Ημερολόγιο Σκόκκου 1894.
- » » 'Η τρέλλα τοῦ ποιητοῦ (Στὸ ἴδιο βιβλίο σελ. 321).
- » » Σελίδες τοῦ Δρομοκαϊτείου (Στὸ ἴδιο βιβλίο σελ. 327).
- » » Οἱ Φαναριῶται ποιηταί. (Εἰκόνες 'Αθήναι σελ. 58).
- » » Αἱ Βοσπορίδες Ἀῦραι τοῦ Βιζυηνοῦ. 'Ημερολόγιο Σκόκκου 1911 (ἀνέκδοτο γράμμα).
- » » Σελίδες ἐν τῷ Φρενοκομείῳ. Ποικίλη Στοὰ 'Αρσένη 1894.
- » » Νεοελληνικὴ φιλολογία (Εἰκόνες 'Αθήναι 1910 σελ. 143 'Επιστολὴ ὁγδόη).
- » » Ποιήσεις ἐν τῷ Φρενοκομείῳ Γεωργίου Βιζυηνοῦ. (Περιοδικό, Φιλολογικὴ 'Ηχώ ἐν Κωνσταντινουπόλει 1896 σελ. 113).
- Γιαλούρη Α. Τὸ διήγημα τοῦ Βιζυηνοῦ (Περιοδικὸ Νεοελληνικὰ Γράμματα 1926 φυλλάδιο 1ο).
- » 'Η Γλῶσσα (Περιοδικὸ Νεοελληνικὰ Γράμματα 1926).
- Ζερβοῦ Ι. Γεώργιος Βιζυηνός (Βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα. Πρόλογος στὰ «Ποιήματα».
- Θρούλλου 'Αλκη 'Ελληνες διηγηματογράφοι (Γεώργιος Βιζυηνός 1849—1896 περιοδικὸ «Νέα Ἑστία» 1931 ἀρ. 114, 115, 116.
- Κ(αλογεροπούλου) Δ. Ι. 'Ερως Ποιητοῦ (Ποικίλη Στοὰ 'Αρσένη 1898.
- Καμπάνη Α. 'Ιστορία Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.
- Κουρτίδη Α. 'Η Μηνίς τοῦ Βιζυηνοῦ. (Περιοδικὸ Παναθηναῖα 1905.
- Παλαμᾶ Κ. Πρῶτα Κριτικά.
- » Πρόλογος στὸ διήγημα. Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου. 'Αθήναι.
- » 'Ομιλία στὴ σειρὰ τῶν διαλέξεων τοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ, Βιζυηνός—Κρυστάλλης.
- Τσοκόπουλος Γ. Γεώργιος Βιζυηνός (Κριτικὴ βιβλιογραφία, πρόλογος στὴν ἐκδόσιν «'Ανὰ τὸν Ἑλικῶνα (Βαλλίσματα). 'Εκδοτικὸς Οἶκος Ἐλευθερουδάκη.
- Χατζόπουλος Κ. Βιζυηνός (Νέα Ζωὴ) 1914.
- Χασιώτου Γ. Βιζυαντιναὶ Σελίδες ἐν 'Αθήναις 1910 τόμος Αος ἀρθρα Γεώργιος Βιζυηνός.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΣΤΟ ΝΕΟ ΜΟΥ ΦΙΛΟ

ΑΘΗΝΩΝ ΠΟΙΗΤΗ

ΓΙΩΡΓΟ ΜΟΥΡΕΛΟ

Μ' ΑΓΑΠΗ